

SZILÁGYI MIHÁLY
MÁTYÁS KIRÁLY NAGYBÁTYJA

IRTA

FRAKNÓI VILMOS

BUDAPEST

FRANKLIN-TÁRSULAT

MAGYAR IROD. INTÉZET ÉS KÖNYVNYOMDA

1913

SZILÁGYI MIHÁLY ÉLETE.

Viszontagságokban gazdag, ellenmondásokban termékeny, befejezésében tragikus élet történetét fogom előadni. Érdekességét és jelentőségét fokozza az a körülmény, hogy döntő befolyást gyakorolt nemzeti multunk egyik legnagyobb alakjának pályájára.

Hunyadi János oldala mellett, dicsőséges harcainak osztályrészese gyanánt, küzdött egy századnegyeden keresztül Szilágyi Mihály, a nélkül, hogy a király és a nemzet tudomást vettek volna róla. De ezután élete utolsó öt esztendején keresztül torlódnak az események, a melyek az ország, sőt mondhatjuk az egész keresztény világ figyelmét ráirányítják.

Mint Nándorfehévár kapitánya, a gondjaira bízott vár csodaszerű megmentésében jelentékeny tényező volt. Kevéssel utóbb abban a drámában, melynek színterén Czilli Ulrik gróf holtan terült el, a főszerepek egyikét játszotta. Mikor azután Hunyadi László feje hóhér bárdja alatt hullott le, a bosszú vállalatának élére áll. A magyar faj fölszabadításának varázsigeit han-

goztatja, fenyegetődzik, hogy a német uralom megbuktatására a törökkel szövetkeznek. Pusztítva, hódítva járja be az országot, míg V. László váratlan halála megállítja.

Ekkor Szilágyi a nemzeti királyság helyreállítására célzó mozgalom vezére lesz. Sokan azt hiszik, hogy ő maga készül a trónt elfoglalni. Azonban a koronát Hunyadi János fiának nyújtja; maga a kormányzó állásával éri be.

A kettős siker kedvezéseit nem soká élvezheti. Ifjú unokaöccse a lángelme és akaraterő felsőbbségével a hatalmat kiveszi kezeiből, mire ő a törököktől fenyegetett Szerbország megmentésére indul, abban a reményben, hogy a fejedelmi széket magának szerezheti meg. Célját el nem éri. A balsiker hatása alatt ingerültsége a király ellen nőttön nő. Lelkében az összeütköző kötelességek kínos harcot vívnak. Mivel a királyt önkényes, erőszakos hajlamaiban korlátozni nem bírja, ellenségeivel megbuktatására szövetkeznek.

Mátyás csakhamar megengeszteli őt. Török támadás hírére együtt szállanak táborba. Azonban alig múlik el néhány hét, Szilágyi másodízben pártütővé lesz és börtönbe kerül.

Tíz hónapig tartó fogságából kiszabadulván, bosszúvágya kielégítésére sereget toboroz, az ország nagy részét elfoglalja, Visegrádon tart udvart. Néhány hónap lefolyása alatt másodízben kibékül, azután még kétszer lázad föl és

köt egyességet. Állhatatlan jellemének példátlan álló ingadozásai után végre megszólal lelkiismeretének szava. A törökök ellen vezetni csapatait, egyik ütközetben sebesülten fogolylyá lesz, Konstantinápolyba hurczoltatik és lefejeztetik.

E szerint az önfeláldozás eszményei és az önző szenvedélyek sugallatai váltakozva uralkodtak lelke fölött. Gyarlóságai és bűnei, melyekért szerencsétlen, nem dicstelen halálával megvezekelt, nem homályosíthatják el egészen azt a fényt, melyet Mátyás uralkodásának dicsősége az ő emlékezetére is áraszt.

I.

Köztudomású az a tény, hogy a középkorban a családi neveket rendszerint a születési és lakóhelyek szolgáltatták, ritkábban a hegyek, a melyek alatt, és a folyók, a melyek mellett a helységek és birtokok elterültek.

A közép-szolnokmegyei Szilágy folyó partvidékén (az úgynevezett Szilágyságban) a birtokos családok közül többen vettek föl a Szilágyi nevet, a melyhez megkülönböztetés végett valamelyik birtokuk nevét csatolták.

Annak a Szilágyi családnak, a melyből Mátyás király anyja származott, nemzedék-rendjét, az eddig ismert okiratok útmatatása mellett, a XIV. század közepe tájáig vihetjük föl, Lórán-

dig, a ki a Szilágy folyó mentén Alsó-Baksán és Nagy-Dobán nemesi birtokrészek ura volt.

Mind ő maga, mind két fia: Miklós és I. László, a köznemesek tömegének módjára, homályban töltötték életüket, mely gazdálkodás, vármegyei politika és hadjáratok között oszlott meg. A történeti szereplés színterére a családból legelső Miklós fia, II. László lépett. Kedvező körülmények főiskolába, valószínűleg a Nagy Lajos által alapított pécsi egyetemre vezették őt, a hol jogtudományi tanulmányokat végzett és a «mester» (magister) czimét nyerte el.* Mindamellett nem olyan pályára lépett, a mely magasabb képzettséget követel. Az iskola hatásánál erősebbek voltak az őseiktől öröklött hajlamok, melyek a harczok mezejére vonzották.

Szolgalatot vállalt Maróti Jánosnál, ki 1397 óta a macsói bán tisztét viselte és ezen minőségében főképen a magyar korona délkeleti melléktartományainak oltalmazására volt hivatva; Zsigmond király legállhatatosabb hiveihez tartozott és mikor 1402-ben pártütő magyar főrendek az ország trónjának elfoglalására az Anjouk örökösét, László nápolyi királyt hívták meg, ellene sereget vezetett Slavóniába. Vele

* 1405 május 1-én kelt oklevélben neveztetik magisternek (*Országos Levéltár* D. O. 9034. sz.) Mivel a külföldi egyetemek tanulói sorában őt nem találjuk, fel kell tennünk, hogy Pécsen tanult.

volt Szilágyi László, résztvett a hadjáratban és a győzelmekben, melyek az ellenkirályt arra kényszerítették, hogy Olaszországba térjen vissza. Vitézségével kitüntette magát és ismétetlen megsebesülve vérét ontotta a csatamezőkön.¹

A hűtlenek leveretése után a hívek jutalmazása következett, a mire az elkobzott jószágokból a királynak bőven volt módja.

Maróti, ki több vármegyében nagy kiterjedésű uradalmakat kapott adományul, nem feledkezett meg hadnagyáról. Az ő folyamodására, az 1403-ik év őszén, Zsigmond az amnestiát visszautasító Czobor János bodrogmegyei birtokait: Halmos, Jánosi és Szentmihály helységeket Szilágyi Lászlónak adományozta.²

A beiktatást, királyi rendeletre, a bácsi káptalan karácsony másodnapján foganatosította. Czobor János óvást emelt ugyan, de az adomány birtokbavételét nem akadályozhatta meg.³

Szilágyi ily módon bodrogmegyei birtokos, kevéssel utóbb pedig a határos Bácsmege főispánjává lett. Mint ilyen jelent meg 1405 május első napján a bácsi káptalan előtt, a hol jegyzőkönyvbe vétette föl hiteles «bevallását»

¹ Az 1403 október 26-án kelt adománylevélben említi ezt a király. (Ugyanott, 8904. sz.)

² Az imént idézett oklevélben.

³ A káptalan 1403 december 26-ikán kelt jelentése ugyanott, 8905. sz.

(fassio), a melynek értelmében öt fitestvérét és atyai nagybátyjának egyetlen fiát a bodrogszegyei birtokokban osztályrészesekké teszi és mindazon jogokkal ruházza föl, melyek őt magát megilletik, vagy gyermekeit megilletnék.*

Ebben a tényében megnyilatkozik a családi összetartozás mély érzése, mely a középkorban a magyar nemesség egyik jellemvonása és erőssége. Szilágyi László elhatározásának indító okai között kétségkívül helyet foglalt az a szándék is, hogy a birtok-szerzeményeivel való foglalkozás gondjait magától elhárítsa. Magasabb célokra irányuló becsvágya a távolba, a harcok válságai közé készítette őt.

Az 1405-ik év nyarán Zsigmond a nápolyi párt és az ezzel szövetségelt Tvrtko bosnyák király megsemmisítését, úgyszintén Dalmáciának a velencei köztársaság kezeiből visszaszerzését tűzte ki főladátául. E végből három sereget indított meg. Míg Bessenyei Pál Dalmáciába, Perényi Péter Slavóniába nyomult: Bosnyákországban a magyar uralom helyreállításával Maróti János bízott meg, kivel Szilágyi László is táborba szállott.

Miután több kisebb erősséget megvívttak, a gazdag ezütbányákat őrző Szrebernik várát vették ostrom alá. Itt az őrség hősie ellenállást

* A bácsi káptalan 1405 május 1-én és 1406 január 22-én kelt oklevelei, ugyanott, 9034., 9151. sz.

fejtett ki, melyet csak Perényi csatlakozása után tudtak leküzdeni.

Előre volt látható, hogy a vár megtartása, a magyar sereg elvonulása után, nehéz munka lesz; mert nem merülhetett föl kétség az iránt, hogy visszaszerzésére Tvrtko minden erejével törekedni fog és a vele szövetségben álló törökök hatalmát is igénybe veszi.

De éppen a feladat veszélyessége vonzó erőt gyakorolt Szilágyi László hősi lelkére. Talán példátlanul áll az ő elhatározása. Mátyás király nagyatyja, a helyett, hogy a diadalmas sereggel hazájába, testvérei körébe, főispáni székébe térne vissza: önként ajánlkozik, hogy Szrebernik megoltalmazását magára vállalja. Meltó társa akad, ki hozzá csatlakozni kész. Ez Garázda Miklós, Horvátországban megtelepedett előkelő bosnyák család sarja, kihez benső barátság kötelékei csatolták.

Kérésükre Szrebernik várnagyaivá nevezte ki őket Maróti János. Alighogy elszánt csapat élén megszállották a várat, csakhamar bosnyák hadak szorosán körülzárták azt, abban a reményben, hogy rövid idő alatt megadásra kényszerítik. Az anyaországtól elválasztó nagy távolság, a helyzet elszigeteltsége, a környező lakosság ellenséges érzülete válságos viszonyok közé sodorta az őrséget, mely élelmiszerek és egészséges ivóvíz hiányában is szenvedett. A várnagyok, hogy szükségleteiket beszerezhessék, időközön-

ként merész kitöréseket kíséreltek meg. Ilyenkor az ellenség soraiban tetemes veszteségeket okoztak, számosakat saját kezükkel öltek meg; de az ő vitézeik sora is ritkult és ők maguk nem egyszer súlyos sebekkel borítva tértek vissza a várba.

Igy tartott ez 1407 nyaráig, a mikor Zsigmond király személyesen vezetett sereget Bosnyákországba és fölszabadította Szreberniket. Szilágyi és Garázda ekkor és a következő évben is együtt folytatták hősi pályájukat. Branics várát vívták meg és több nyílt csatában kitüntették magukat.

A közös küzdelmek jutalmában közösen részesültek. Önfeláldozó tevékenységük emlékét a király magasztaló elbeszélésben iktatta abba az okiratba, a melylyel 1407 dec. 9-én Erdélyben Szent-Imre és Balázsfalva helységeket adományozta nekik. A következő évben Heves- és Nógrádmegyékben fekvő négy helységgel jutalmazta őket, a melyekért kevéssel utóbb cserében a temesmegyei Horogszeg helységet, a hozzátartozó öt pusztával, eszközölték ki adományul.

Mind bensőbbé alakuló barátságuk sugallatára, a két családot úgyszólván egygyé forrasztani kívánván, mindketten életben levő atyjukat és összes fitestvéreiket a királyi adományok részeseivé tették; közösen felvették a Horogszegi mellék-

nevet, sőt közös czímert is eszközöltek ki, a mi nem egyedül álló, de ritka eset volt.

Az adományozó okiraton ügyes festő ecsetétől előállított czímer veres lángokból ágaskodva kiemelkedő vadkecskét ábrázol, a mint első lábaival gyökeres fenyőfát tart és ágaiból eszik; ez ábrázolás symbolikus jelentőségét a heraldika megfejtteni nem tudja. A czímer adományozásával kapcsolatban a király azt a különleges intézkedést tette, hogy az abban előforduló fehér szín helyett a család katonáskodó tagjai aranyozást alkalmazhatnak.*

II.

Az 1408-ik évi bosnyákországi hadjárat befejeztével Szilágyi László búcsút vett hőstettei színhelyétől, vissza tért Bácsmegye főispáni székre és elérkezettnek látta az időpontot arra, hogy családot alapítson.** Az 1409-ik év végén előkelő bácsmegyei család hölgységét, Bellyéni Ka-

* Zsigmond király 1407 december 9., 1408 december 21., 28. és 1409 február 24-én kelt adománylevelei. Fejér: *Codex Diplomaticus*. X. IV. 609—654. A hevesmegyei birtokokba történt beiktatásról szóló, 1409 január 11-én kelt jelentés. *O. I. D. O.* 9472. sz.

** Még 1428-ban is bácsmegyei főispán. *Századok*. 1871. évf. 441.

talint vette nőül, a ki korán árvaságra jutván, mivel fitestvérei nem voltak, örökölte az atyai birtokokat, a melyek a család székhelyén, Bellyefalván kívül még nyolcz helységből állottak. De ezeket a rokonok egyike, Keresztúri László ragadta magához. Visszaszerzésük érdekében Szilágyi László haladék nélkül megindította a törvényes eljárást. Az 1410-ik év tavaszán letiltó rendeletet eszközölt ki, melynek kézbesítése végett a bácsi káptalannak, mint hiteles helynek küldötte, Simon bácsi kanonok, Szilágyi ügyvédétől kísérvé, megjelent Keresztúrinál. Ez nagy haragra lobbant, az okiratot a kanonok kezéből kiragadván, széttépte es kivont karddal támadt rá, úgy, hogy a megsebesüléstől csak fegyveres szolgálóinak közbelépése mentette meg.

Erőszakos eljárása súlyos bűntény számba ment, és azon kor joggyakorlatának szabályai szerint a hűtlenség büntetését vonta maga után.

Szilágyi tehát vádat emelt Keresztúri ellen Rozgonyi Simon országbíró előtt, a ki a bácsi káptalan jelentéséből a vád alapossága felől meggyőződván, fő- és jószágvesztésre ítélte a vádlottat.

Mindazonáltal az ítélet kihirdetése alkalmával az országbíró elé nagyszámú nemesek járultak azzal az ajánlattal, hogy a perlekedő felek között békés kiegyezést hoznak létre. Az országbíró ehhez hozzájárult. Mire megindultak a

tárgyalások és létrejött az egyezség, melynek értelmében hét helység felerészben, egy pedig harmadrészben Katalin asszonynak jutott.¹

Szilágyi László saját osztályos atyafiságával olyan módon állapodott meg, hogy a királyi adományozás útján nyert birtokokból ő tartotta meg Horogszeget, mely Temesmegyének Csanáddal érintkező határszélén feküdt, de a török háborúk idejében nyomtalanul elpusztult. Területének gyarapítására, a kor általánossá vált szokása szerint, az erőszakos eszközök alkalmazásától sem idegenkedett. Egy alkalommal a szomszédos hollósi és kúnshöllői jobbágyok vádat emeltek ellene azon a czimen, hogy földjeiket a horogszegi uradalomhoz foglalta el.²

Házasságából négy gyermek származott: két fiú, Mihály és Osvát, két leány, Erzsébet és Zsófia.³

Mindannyian örökölték atyjuktól az ő erőteljes jellemét, a bátorság és áldozatkészégszellemével. Az első, a ki közülök ezeket a ne-

¹ Ez ügyben az országbiró 1410 szeptember 7-iki oklevele. *O. L.* 9661. sz.

² Ez ügyben a nádor által kiállított oklevelet kiadták: *Ortvay-Pesty: Temesmegye oklevéltára*, 625.

³ Ezekkel találkozunk az oklevelekben. Aeneas Sylvius (alább idézendő helyen) Szilágyi Mihálynak László nevű testvéréről szól; de mivel más történeti emlékekben nem találjuk nyomát, fel kell tennünk, hogy László és Osvát egy és ugyanazon személy.

mes tulajdonságokat értékesíthette, Erzsébet volt, meghódítva Hunyadi János szívét.

A hunyadvári oláh kenéz dicső fia, ki 1387 táján született, kora ifjúságában Ujlaki László zászlaja alá szegődött. Ez a főúr Maróti Jánosnak a mácsói bán méltóságában egyideig társa, majd utódja lett. Így tehát Hunyadi alkalmat találhatott arra, hogy Szilágyival a bosnyákor-szági hadjáratokban találkozzék, hősi tettein lelkesüljön, utánzásukra buzduljon. Később Lazarevics István szerb deszpót szolgálatába ment át, majd a királyi udvar vitézeinek sorába vétetett föl; mivel pedig Zsigmond az 1427—8-iki évek folyamán Magyarország déli részeiben hosszabb ideig tartózkodott, ekkor jött érintkezésbe Szilágyi László családjával.*

A derék hadnagy, ki eddig táborban, csaták és ostromok kemény munkája közepett töltötte életét, férfikora deléig jutott, a negyvenedik esztendőt túllépte, mikor szive megnyílt a gyengéd érzések előtt, a melyeket Szilágyi Erzsébet ébresztett benne az első fiatalság bájaival. Va-

* V. ö. Karácsonyi János értekezését Hunyadi János pályája kezdetéről. (*Mátyás király Emlékkönyv.* 12.) A macsói bánok névsorát legteljesebben összeállította Thallóczy Lajos. *Szerb oklevéltár*, 456—60.) Az általa ismert okiratokban 1402 szeptember 21 és 1403 január 11 között fordulnak elő Ujlaki és Maróti mint bánok. Természetesen nincs kizárva, hogy később is közösen viselték a báni méltóságot.

rázsukat fokozta kiváló erényekkel, melyek a hős leányát a hős méltó élettársául jelölték ki. Őt magát is később «hős asszonynak» nevezték kortársai. Híven jellemzik nyilatkozatai, a melyeket külföldi diplomaták jegyeztek föl. Az egyikben Mátyás megválasztása után azzal fenyegetőzik, hogy «egy esztendő lefolyása alatt németek kiontott vérében térdig gázolhatnak a lovak». Egy másikat, nemesebbet, a spártai anyára emlékeztetőt, a mikor Mátyást uralkodása kezdetén trónjától pártütők készültek megfosztani, a fölháborodás sugalmazott: «Inkább halva lásam fiamat, mint korona nélkül!»

A külső körülmények álláspontjáról Hunyadi János nem tünt föl kívánatos kérő gyanánt. Szerény állást foglalt el. Még egyetlen tettet sem vitt véghez, a mit a király jutalmazásra, a történetírás följegyzésre érdemesnek tarthatott. E mellett nagy korkülönbség esete forgott fönn, mert az alig tizennyolcz éves hajadonnak atyja lehetetett volna Hunyadi János.**

* A milanói herczeg követének a németújhelyi császári udvarból 1458 február 18-án írt jelentése a párisi nemzeti könyvtárban. A mantuai örgróf követének 1459 márczius 24-én írt jelentése a mantuai állami levéltárban.

** Szilágyi Erzsébet életkorának megállapításában támpontul szolgál az a körülmény, hogy szülei 1410-ben léptek házasságra. Az ő házassága 1431-nél később nem jöhetett létre, mert Hunyadi László 1432-ben született.

Mindamellett Erzsébet nem habozott kezét nyújtani neki. Őt illeti meg az a dicsőség, hogy a nagy férfiú valódi értékét legelső ismerte föl. Ez a házasság, mely 1430 táján kötött meg, döntő befolyást gyakorolt Hunyadi Jánosné fivérének, Mihálynak sorsára. Az egészen fiatal legényt, kinek ereiben a szreberniki várnagy vére keringett, megragadta sógorának egyinsége, daliás megjelenésével és nemes lelkületével, változatos élményeinek és gazdag élettapasztalatainak hatásával. Fölbresztette lelkében azt a vágyat, hogy az ő vezetése alatt tegye meg az első lépéseket az élet útjain.*

Szilágyi Mihály, néhány fegyveres szolgától kísérve, Hunyadi Jánoshoz csatlakozott és megindult vele, hogy pályáján végig kövesse.

A kezdet fényes és könnyű volt. Zsigmond király kíséretében Rómába vonultak és jelen voltak császárrá koronáztatása ünnepén (1433 május 31.). De az antik világ és a középkor emlékeinek derült légköréből hazaérkezve, a lázadó cseh hussziták ellen folyamatban levő háború zord világába hívta őket kötelességük.

* Hunyadi László és Mátyás 1456 november 30-án kelt oklevélben említik, hogy nagybátyjuk «a juventute sua cum decenti apparatu» atyjuk szolgálatában állott. *Országos Levéltár*. D. O. Mátyás 1458 ápril 14-én írja, hogy Szilágyi «a pueritia sua» katonáskodott Hunyadi János oldala mellett. (*Mátyás király levelvi*. I. 6.)

Majd Albert király trónralépte után (1437) Hunyadi János az ő gondviselészerű hivatásának, a törökök elleni harcznak szentelhette életét. Most már mint önálló hadvezér küzdött ki babérait. Hadjárataiban elválaszthatatlan társa, Szilágyi Mihály, sok éven át föltünést nem keltve, mint a «névtelen hősök» egyike vett részt. De később a vitézség merész tetteivel kiemelkedett a hadnagyok sorából, félelmessé vált az ellenség előtt, a mely emlékezetébe véste személyét és tetteit. Családi nevével nem törődve, a törökök «Kara» (Fekete) Mihálynak nevezték el, a mire sötétbarna arczzszíne és fekete haja szolgáltatott alapot.*

Legelőször a várnai csatában lép előtérbe. Hunyadi János a balszárnyon tizenkét zászlóaljat állított föl s ezek közül a legutolsót biztasógora vezetésére. Éppen itt indult meg a harcz. Daud basa az európai lovasság élén heves támadást intézett a balszárny ellen, mely őt rövid küzdelem után visszaszoritotta, üldözőbe

* A névtelen török író, ki 1486-ban írta meg az Ozmán-ház történetét, elbeszéli, hogy a várnai ütközetben «Kara Mihál a balszárnyról intézett támadást». (Thury József: *Török történetírók.* 21.) Behaim, XV. századbeli osztrák költő, egy német katonáról, ki a várnai csatában résztvett és 16 évig török fogságban volt, kapott információk alapján a balszárnyon föllállított hadosztályok vezérei között Csernin Mehelt (Cserni =

vette; egyik magyar csapat a szultánt őrző janicsárok közelébe hatolt. Mikor azután Daud basa hirtelen visszafordult és támadást kísérelt meg, a magyar sereg visszatért eredeti hadállásába; itt megújult a harcz, melyet Hunyadi János diadallá fejlesztett.

Szilágyi ezen műveletekben olyan jelentékeny módon vett részt, hogy az ellenség ő benne az egész balszárnny vezérét látta és néhány év-tized múlva a török történetíró Hunyadi János neve mellett egyedül az övét jegyezte föl. Azonban erőfeszítéseik sikerét megghiúsította a király időelőtti beavatkozása és eleste, mely maga után vonta a katastrophát.

Szilágyi szerencsésen megmenekült és visszatért hazájába. Csüggedést nem ismerő lelkierővel folytatta Hunyadi János vezérlete alatt a törökök elleni küzdelmet. Ott volt a végzetes kimenetelű rigómezei ütközetben is (1448 október 17.), a hol testvérével együtt fogságba esett.

A közel egykorú török történetíró, ki a csatát leírta, megemlékezvén arról, hogy «többelőlő bán» került a győzők kezeibe, egyedül «Kara Mihályt»

fekete) nevezi meg. (Karajan: *Quellen und Forschungen*. 39.) Chalkokindalas XV. századbéli görög író Cara Michael-nek nevezi (*Historiarum Libri* X. 441.). Bonfin pedig, törökök elbeszélésére hivatkozva, Niger Michaelnek a magyar balszárnny vezérét,

nevezi meg és elmondja, hogy őt Murad szultán szabadon bocsátotta.*

Fogsága és szabadulása a magyar népköltészet és monda kedvencz tárgyává lett; regényes formába öltöztetett többféle földolgozása maradt fenn. A legrégebb ismert szöveg elbeszélése nyomán két vitéz úrfi, Szilágyi Mihály és Hajmási László, török rabságba estek és Konstaninápolyba hurczoltatván, tömlöczbe kerültek. Pünkösöd napján, a mikor Szilágyi bús nótát vervén kobzán, kinézegetett az ablak rostélyán, a császár leánya meglátta a szép ifjút, megszánta és megszerette, majd titkon bemenvén hozzá, ajánlkozott, hogy őt társával együtt kiszabadítja, ha igaz hitére igéri, hogy magával viszi Magyarországra és feleségül veszi. Szilágyi az ajánlatot és a föltételt örömmel fogadja el. Ekkor a herczegnő a börtön felügyelőjét megvesztegette és a két ifjút ellátta fegyverrel, mire három paripán menekültek. A császár parancsára üldözőbe vétetvén, küzdelmek és veszedelmek között a magyar határra értek. Útközben Hajmási szerelemre gyuladt a leány iránt, párbajra hívta ki barátját, de a mérkőzésben elvesztette egyik karját, a miben Isten büntetését látván, bocsánatot kért; míg Szilágyi a török

* «Egy-két bánjukat elfogták és Murad szultán elé vitték; az egyiket, Kara Mihál nevűt, Murad szultán később szabadon bocsátotta.» (Thury, i. m. 25.)

hölgyet hazavitte és házassági frigyre lépett vele.

Az elbeszélés teljesen a képzelet önkényes alkotásának jellemét viseli magán. De bizonyos történeti magvára utal az a körülmény, hogy történeti nevekhez fűződik és tényekre támaszkodik.

Tudomásunk van ugyanis arról, hogy Murad szultán egyik fia, Szandzsi, ki lázadás miatt megvakított, Magyarországra menekült, hol Zsigmond királytól adományul kapta a csanád-megyei Szenteltegyház és Kún-Szóllós helységeket. Ezeket halála után fia, Cselebi Daud és leánya, Katalin örökölték. Szomszédjaik voltak Szilágyi Mihály és Hajmási László temesi főispán. Így tehát nem valószínűtlen, hogy a két vitéz a száműzött török herczeg leányának kezéért versengett és párviadalra is kelt, a mit azután a monda átalakítva dolgozott föl; de Katalin egyiknek sem lett hitvesévé.*

Szilágyi Mihály török fogsága nem volt tartós. Az 1449-ik év tavaszán már Magyarorszáiban találkozunk vele, a mint fogságban maradt testvére érdekeit karolja föl és egyezsége lép a Marótiakkal, kik szerémmegyei birtokuk erő-

* Thury József: *Szilágyi és Hajmási históriája. Irodalomtörténeti közlemények.* III. 293-306.

szakos elfoglalása miatt pert viseltek Osvát ellen.¹

Maga Szilágyi Mihály a birtokgyarapítás céljaira más eszközöket szeretett alkalmazni. Mint takarékos, jó gazda, fölhasználta a kínálkozó alkalmakat, hogy megszorult uraktól előnyös föltételek alatt birtokokat vásároljon. Így Harkácsi László macsói al-bántól hatszáz forinton megszerezte Szöllős helységet, a Salánki-Kotormány családtól száztíz forintért Diós helységet, a Párdonyi-Szenthí családtól Bagd helység felerészét.²

Mindezen birtokok Csanádmegyében feküdtek, közel Horogszeghez, mely egyik lakóhelye volt, míg az anyjától rászállott bácsmegyei birtokokon második otthont alapított magának és a Keresztúri melléknevet is használta.³

Figyelemreméltó, hogy azt az előnyös helyzetet, a mely rá nézve akkor alakult, a mikor (1446) Hunyadi János az ország kormányzójává lett, egyáltalában nem értékesítette. Sem jószágadományt, sem közhivatalt nem eszközölt ki magának, noha szolgálataival mindkettőre jogcímet szerzett. Az 1451-ik évben Torontál

¹ Az 1449 márczius 17-én kelt oklevél a zágrábi tartományi levéltárban.

² A szerzeményekről szóló oklevelek az *Országos Levéltárban* D. O. 14,484., 14,485., 14,922. sz. Egyet (mely a Draskovich-levéltárban őriztetik) idéz Borovszky: *Csanádmegye*. I. 22.

³ Csánki, II. 89.

megye alispáni hivatalát viseli, a mit honfitársai bizalmának köszönhetett.*

Előkelő állást foglalt el, a mit az a körülmény bizonyít, hogy főrangú család sarjával, Somlyai Báthori László leányával, Margittal lépett házasságra, a mely azonban gyermektelen maradt.

III.

Hunyadi János, a mikor 1453-ban a kormányzói állásról lemondott, V. László király által az ország főkapitányává neveztetett ki. Így tehát továbbra is ő volt hivatva gondoskodni a végváruk oltalmáról. Ezek között a legfontosabb a déli határszélen Nándorfehérvár volt, mely védbástyául szolgált a törökök előnyomulásának föltartóztatására, egyszersmind őrhelyül, a melyből a szerb fejedelmek megbízhatatlan politikáját szemmel kellett tartani és ártalmatlanná tenni. Az utóbbi irányban fokozott éberségre volt szükség Brankovics Györggyel szemközt, ki hosszú uralkodása alatt merész elhatározások és leleményes furfang váltakozva használt eszközeivel el tudta hárítani országától a török hódítás veszélyeit, de ismételten hűtlenül megszegte a magyar korona főnhatóságából rá háruló kötelességeket.

* Csánki: *Magyarország helyrajza*. II. 130.

E szerint a nándorfehérvári kapitány állása nagy jelentőségű volt, súlyos felelősséggel járt és attól, a ki betöltötte, katonai s politikai kiváló tulajdonságokat követelt. Hunyadi János bizalma Szilágyi Mihályra irányult, a kit az ekkor alakult sajátos helyzet is ajánlani látszott.

Hunyadi János két ízben tett kísérletet, hogy családi összeköttetés révén Brankoviccsalószinte, benső viszonyt hozzon létre. Előbb 1448-ban idősebb fiát, majd 1451-ben az ifjabbat eljegyezte a szerb fejedelem unokájával, Czilli Ulrik gróf leányával. A házasság Mátyás és Erzsébet grófnő között 1453-ban, noha még mindkettő gyermek volt, megkötetett, s a feleség férje szüleinek házához költözött.

Így tehát Szilágyi Mihály, magyar felfogás szerint, rokoni, sógorsági viszonyba jutott Brankoviccsal, a ki ekkor Magyarország érdekeire nézve is előnyös állást foglalt el és 1455 táva-szán megjelent Győrött, a hol az egybegyűlt magyar főrendekkel a törökök ellen indítandó nagy hadivállalat ügyében tárgyalásokat folytattott.

Azonban már a következő hónapok folyamán a szerb fejedelem magatartása megváltozott. A görög egyházhoz buzgón ragaszkodó aggastyán haragot táplált a Hunyadiakra, mert unokáját, kit, noha német gróf leánya volt, a maga vallásában neveltetett és abban meg akart tartani, a

katholikus egyházba vezérelték. Az ifjú hölgynek kevéssel utóbb (1455 őszén) bekövetkezett halála nem volt alkalmas arra, hogy megengesztelje.

Szilágyi egyéniségében a diplomata simasága teljesen hiányzott. Érintkezéseiben Brankovics-csal sűrűn merültek föl surlódások és összeütkezések. A fejedelem, ki eszközökben válogatni nem szokott, a legegyszerűbbet és legbiztosabbat választotta ahhoz, hogy kellemetlen szomszédjától egyszer és mindenkorra szabaduljon. Orgyilkos merényletre szánta el magát. Egy napon arról értesülvén, hogy Szilágyi Mihály, testvére, Osvát kíséretében, Nándorfehérvárról elutazni készül, fegyvereseket küldött, azzal az utasítással, hogy útközben elrejtőzve, rájuk támadjanak. A robogó fogatot, mely a két testvért vitte, hirtelen szerb katonák fogták körül, kik Osvátot felkoncizolták, míg Mihály a kocsi mellett vezetett hátszlovak egyikén elmenekült.

Szilágyi most ugyanazt az eljárást követte bosszuvágyának kielégítésére, csak hogy nem habozott a saját életét is kockára tenni. Brankovics útiterveit kikémleltetvén, ugyanazon év (1455) deczember 14-ikén egy csapat élén ráütött, az erőteljesen védekező kilenczven éves fejedelemmel viadalra kelt, három ujját levágta és őt, mint fogolyt Nándorfehévárra hurczolta. Életét megkimélte, szabadon is bocsátotta, de hatvanezer forint váltságdíj fizetésére, a torontálmegyei Becse és Solymos váraknak, a hoz-

zájuk tartozó uradalmakkal együtt, átengedésére kényszerítette.*

Ezek az események a királyi udvarnál nagy felháborodást támasztottak, Czilli Ulrik gróf, Hunyadi János régi ellensége és vetélytársa, az ipja ellen intézett merényletet úgy tüntette föl, mintha végrehajtója, Szilágyi, csak eszköz lett volna Hunyadi János kezeiben; és mindkető irányában éleszteni igyekezett a király neheztelését és bizalmatlanságát.**

Egyébiránt Szilágyi azon volt, hogy Brankovicsot kiengesztelje. Kétségkívül sógora rábe-

* A két orvtámadást Piccolomini Aeneas Sylvius bibornok (később II. Pius pápa) két évvel utóbb írt történeti munkájában beszéli el. (*De Europa. Aeneae Sylvii Opera.* Baseli kiadás. 397 lap.) Szerb kronikák is szólnak róla, Brankovics elfogatásának napját és helyét is följegyezvén. (Feldogozta Brankovics életrajzában Mijatovics, kinek szerb könyvét Hodinka Antal volt szives számomra kivonatolni.) Szilágyi támadásáról említést tesz Velenceze magyarországi követe, 1457 február 3-iki jelentésében, és V. László, 1457 márczius 21-iki okiratában. (Teleki: *Hunyadiak kora.* X.) Arról, hogy Brankovics ez alkalommal a két várat Szilágyinak átengedte, megemlékezik Mátyás király, 1458 augusztus 20-án kelt (alább felhasználandó) okiratában. Újabb történetírók részint 1456-ra, részint 1457-re teszik a két támadás időpontját. V. László imént idézett okirata kétségtelenné teszi, hogy az Hunyadi János életében, Nándorfehérvár ostroma előtt történt.

** Ezt a felfogást az 1457 márczius 21-iki, imént idézett királyi okirat hirdeti. Az udvar érezte nehez-

szélésére meghozta azt az áldozatot, hogy a két várat, melyeket tőle kicsikart, neki visszaadta, a mire — az ezen ügyről szóló okiratban foglalt kijelentése szerint — «az ország békességének» megóvása készítette.*

Nagy érdekek követelték annak meggátlását, hogy a gyűlölet Brankovicsot a törökök karjaiba vezesse. Ugyanis az 1456-iki év elején fenyegető hírek érkeztek Törökországból a nagy kiterjedésű hadikészületek felől, melyeket Konstantinápoly meghódítója, Nándorfehérvár megvívása céljából rendelt el.

Szilágyira várakozott most az a feladat, hogy a várat megerősítse, megfelelő őrséggel, hadies élelmi-szerekkel ellássa, ostrom esetén megvédje. Azonban Hunyadi János, kinek most se-reget kellett gyűjteni és szervezni, a melynek élén a török haderővel nyílt ütközetben megmérkőzzék, abban a nézetben volt, hogy sógora közreműködését nem nélkülözheti. Ezért őt Nándorfehérvárott mással kellett pótolnia. Választása Geszti János macsói al-bánra esett, kit

telését Szilágyival. V. László 1456 márczius 9-én a Davidfalvi Dávid magtalan halála után a koronára szállott szerémmegyei négy falut, a melyek tényleg Szilágyi kezei között voltak, másnak adományozta. Országos Levéltár. 15,035. sz.

* Mátyás király 1458 augusztus 20-án kelt (alább felhasználandó) okiratából tudjuk ezt.

május második felében nándorfehérvári kapitányává nevezett ki.*

Csakhogy az új kapitány nem foglalta el állását. Szilágyi Nándorfehérvárott maradt és ő hozta az erősséget olyan állapotba, hogy a féltelmes ellenségnek a felmentő sereg megérkezéséig ellenállani képes volt.

Ebből az időből, a mikor a védelmi intézkedések leginkább elfoglalták, első ismert levelét őrizte meg Olaszország déli részében a capistranói kolostor szerzeteseinek kegyelete, melylyel nagy szentjük, Capistranói János hátrahagyott ingóságait, ereklyék gyanánt, templomukban elhelyezvén, ötödfél századon át az enyészettől megmentették.

János atya, a pápa megbízásából, 1455 nyarán jött Magyarországra, hogy a királyt, a főrendeket és a nép tömegeit a törökök elleni harcra lelkesítse. Olasz-, Cseh- és Lengyelországban véghezvitt csodás tetteinek és elért sikereinek híre, megelőzve őt, hódolatteljes fogadtatást biztosított részére. Ékesszólásának tüze a nyelvét nem értő hallgatóságot elragadta; megkapó képekben és hasonlatokban gazdag népszerű előadása még a tolmács gyors fordításá-

* Ezt Tagliacozzoi Jánosnak 1456 május 23-ikán és Geszti Jánosnak június 16-án Capistranói Jánoshoz írt leveleiből tudjuk. (Petko Béla közlése a *Történelmi Társulat* 1901. évfolyamában.)

ban sem vesztette el hatását. A hol megjelent, mindennemű ügyekben bizalommal fordultak hozzá tanácsért, közbenjárásáért, segítségért.

Szilágyi Mihály junius 8-án egy Szent-Ferencz-rendi szerzetest küldött hozzá. Jellemző, hogy nem a saját tevékenységéről értesíti, nem a fenyegető veszélyről ír, nem segítségért folyamodik hozzá. A törököktől Nándorfehérvár vidékén elpusztított templomok egyikének helyreállítására a magyar főpapok és urak áldozatkészségét óhajtja megnyerni János atya közbenjárása útján.*

Az irat tartalma és hangja nem sejteti, hogy írója válságos események küszöbén áll és nagy hivatás betöltésén fáradozik. Ebben a tényben a lélek fegyelmezettségének és egyensúlyozott erejének tünetét láthatjuk; de bizonyos naivitás nyilatkozik meg azon reménységben, hogy a magyar főrendek, kik hazájuk sorsa iránt megdöbbentő közönyösséget tanúsítanak, egy elpusztult templom restaurációjával törődni fognak, vagy hogy a szent szerzetes most ezen ügyben actio indítására időt talál.

János atya ugyanis ezen időben lelke egész hevével buzgólkodott, hogy a kereszt jele alatt toborzott fegyvereseket minél előbb, minél nagyobb számban Nándorfehérvárra vihesse. Julius 2-án egy csapatot maga vezetett a várba,

* Petko közlése.

hol Hunyadi János felmentő seregének közeledését jelentve, kitartásra buzdította Szilágyit és az őrséget. Azután távozott, hogy munkáját folytassa.

Két nappal utóbb a vár falainak közelében ütötte föl táborát Konstantinápoly megvívója, II. Mahomed szultán. A prófétára esküdözött, hogy Nándorfehérvárt két hét alatt hatalmába ejti és két hónap múlva Budavárába vonul be. Serege számáról a Nándorfehérvár ostrománál jelenlevő szerzetesek eltérő tudósításokat küldöttek széjjel: a legalacsonyabb becslés százhuszezer, a legmagasabb kétszázezer fegyveresről szól. Olasz és német tüzérektől kezelt háromszáz ágyúval és leleményes szerkezetű hatalmas ostromgépekkel rendelkezett. A Dunán háromszáz naszád úszott le, a melyekkel a várat körülfogta, hogy a felmentő sereg előtt az utat elzárja.

Csakhamar megindult a török ágyúk tüzelése, a nagy köveket és égő golyókat hajító gépek pusztító munkája.

A várban Szilágyi nagy erélylyel intézte az erődítmények javítását, a tűz oltását és a sebesültek mentését.

Ezalatt Hunyadi János hatezer fegyveressel és Capistranói János tizenkétezer hiányosan felszerelt, gyakorlatlan keresztessel, Kevére érkeztek. Csekély haderejükkel nyílt csatát nem kockáztathattak, Ezért az volt szándékuk, hogy az ostrom-

lott várba vonulnak be és sikeres ellenállását teszik lehetővé. A tervet csak a Dunán, a török hajóhadon áttörve, valósíthatták meg. Julius 14-én Hunyadi mintegy kétszáz közönséges szállító hajót fegyveresekkel, élelmi készlettel és hadiszerekkel megrakva, támadást intézett a török gályák ellen és azokat, miután az összekötő lánczokat több helyen keresztülzaggatta, egyenként harcra kenyszerítette. Ezalatt a Szilágyi Mihály által kibocsátott negyven hajó hátba fogva az ellenséget, nagy zavart támasztott. Öt óráig tartó elkeseredett küzdelem után a török gályákból három elmerült, négy a magyarok kezeibe került, a többi pedig sietve a tábor oltalma alá menekült. Az ily módon szabaddá lett Dunán Hunyadi és János atya a várba és az alatta elterülő városba vonultak.

A következő napokban a szultán fokozott erélylyel folytatta az ostromot; július 21-én pedig általános rohamot rendelt. A törökök hatalmukba ejtették a várost és többször a vár piaczáig nyomultak, a honnan a vezérektől lelkesített őrség mindannyiszor visszaűzte őket. Egész éjjel folyt a harc. Szilágyi Mihály hősi erőfeszítéseiről magasztalva emlékezik meg egyik közel egykorú krónikánk. Azonban jött egy pillanat, a mikor a csüggedés uralma alá jutott. A vár megmentését lehetetlennek látván, arra gondolt, hogy a maga és vitézei életét meg-

mentse. Készületeket tett, hogy hajókra szállva, menekülhessenek. Hunyadi János sem leplezte ketségbeesését Capistranói előtt, a ki egyedül nem ingadozott Istenbe vetett bizodalmában és újabb keresztes csapatokat hozva a várba, folytatta az ellenállást. Mire Szilágyi és vitézei megszégyenülve, visszatértek a falakra. Szurokba mártott rözsecsomókat vetettek meggyújtva az ostromlók sűrű sorai közé. A tűz a lobogó ruhákba kapott, gyorsan terjedt és lángtengerbe borította a török sereget, mely rettegetől űzve, igyekezett menekülni.

A sikertől felbátorított keresztesek az elleniséget üldözőbe akarták venni. Hunyadi János, mert a roham megisméltését várta, utasította Szilágyit, hogy a várból senkit se bocsásson ki. Azonban a kapitány szava hatástalanul hangzott el. A keresztesek egyenként és csapatokban szöktek ki a török tábor felé. Mire Capistranói, ki hívei vakmerőségében isteni sugalmazást látott, utánuk indult, élükre állott és a táborig hatolt. Itt veszélyes helyzetbe jutott. Csakhogy ekkor maga Hunyadi János, kísérvé Szilágyi Mihálytól, Kanizsai Lászlótól és Rozgonyi Sebestyéntől, segítségére indult, a török tábor hatalmába ejtette és a visszafoglalására küldött janicsárokat elűzte.

Az éj beálltával visszatértek a várba. Másnap a harc folytatására nem volt többé szük-

ség. A török sereg rendetlen futásban menekült. Nándorfehérvár meg volt mentve.*

A diadal rendkívüli körülményeinek hatása alatt a régi és újabb történetírás méltó módon dicsőíti Hunyadit és Capistranóit. Ellenben megfeledkezett Szilágyiról, a ki igényt tarthat arra, hogy a két dicső név mellé harmadiknak az ő nevét iktassa a kegyelet.

IV.

A kiállott fáradoalmak és izgalmak után Szilágyi Mihályra nem következtek a pihenés napjai. Az előbbinél nem könnyebb munka várakozott rá. Mivel a török támadás megismétlődésétől kellett félni, halaszthatatlanul oly állapotba kellett hozni Nándorfehérvárt, hogy ellenállásra képessé váljék. Az ostrom alatt a várfalak és védbástyák pusztulásáról fogalmat nyujtanak Hunyadi János levelei. Az egyikben említi, hogy «a várat úgyszólván nyílt mezőnek lehetne ne-

* Szilágyi Mihály csüggedéséről és menekülési szándékairól Tagliacozzo János szent-ferenczrendi szerzetes, ki mint Capistaranói János társa a vár védelmében részt vett, július 28-iki jelentéseiben szól. (Katona: *Historia critica*. VI. 1081. Szerb oklevéltár. 380.) A hitelt érdemlő szemtanu elbeszélését lényegében hitelesnek kell elfogadnunk. Szilágyi hősiességéről Turóczy tesz említést krónikájában.

vezni»; a másikban két nappal a törökök elvonulása után írja: «Nem tudjuk, hogy mit csináljunk a várral, mely várnak tulajdonképen nem is nevezhető».

Negyedfél hónap multával pedig, noha még el nem tűntek a pusztulás nyomai, a falak és kapuk már helyre voltak állítva, az épületek szállítását szolgáltathattak a királyi udvarnak, Ez az eredmény Szilágyi erélyéről és buzgóságáról tesz tanuságot. Pedig mindjárt a munka kezdetén mélyen megrendítő esemény, Hunyadi Jánosnak augusztus 14-én bekövetkezett halála, zavaró és zsibbasztó hatást gyakorolt tevékenységére.

Ez a haláleset, mely az országra súlyos csapás volt, új helyzetet teremtett Szilágyinak, ki most a politikai közélettel szoros kapcsolatba jutott.

Az özvegy Hunyadi Jánosné tőle, egyetlen fitestvérétől várta, hogy tanácsosal és tettel támogassa. A két Hunyadi-testvér előtt nagybátyjuk, koránál, tapasztalatainál és ragaszkodásának kétséget kizáró megbízhatóságánál fogva, nagy tekintélyben állott. László már elérte huszonnegyedik évét és zászlósúri méltóságot viselt; de nem örökölte atyja szilárd jellemét, könnyen befolyásolható volt és szükségét érezte annak, hogy másra támaszkodjék. Mátyást ekkor még gyermeknek nézték.

Mindkettőt, noha a hazában és külföldön kegyeletes rokonszeny környezé, válságos viszonyok közé hozta a féltékenység, melyet a király atyjuk

iránt táplált, most pedig rájuk szállított át; ezt gondosan ápolták azok, kik a Hunyadi-ház hatalmi állását irigyelve, megsemmisítésével vagy legalább megalázásával saját hatalmuk megszilárdítására törekedtek. Ezeknek élén a magyar aristokratia vezéralakjaihoz, Garai László nádorhoz és Ujlaki Miklós erdélyi vajdához, két idegen főúr csatlakoztt: az egyik a német Czilli Ulrik gróf, a ki a király anyai nagybátyja volt, a másik a cseh Brandeisi Giskra János kapitány, kit másfél évtizeddel az előtt Erzsébet királyné hívott az országba és magas állásra emelt. Ezek a királylyal el tudták hitetni, hogy már Hunyadi János a trón megszerzésére törekedett és most elhitették, hogy fia, László, ugyanazt a czélt tűzvéni ki magának, a király életét sem fogja kímélni. Azt tanácsolták neki, hogy a Hunyadiakat a hatalom eszközeitől foszsa meg, és ha ellenállást kísérlenek meg, kímélet nélkül bánják el velök.

V. László hitelt adott nekik és meghallgatta tanácsukat. Nándorfehérvár felszabadítása után azt hirdetvéni, hogy a törökök ellen támadó hadjáratot indít, országgyűlést hívott össze, közel a déli határszélekhez, Futakra. Október elején érkezett oda Czilli Ulrik kíséretében. Megjelent Brankovics György is, kit kétségkívül veje hívott meg, hogy benne támaszt találjon a Hunyadiak ellen irányuló terveiben. Ezeknek első nyilatkozása az a tény volt, hogy Hunyadi Já-

nos helyére, kinek utódjául fiát óhajtotta a nemzeti közvélemény, az ország főkapitányává Czilli Ulrikot nevezte ki a király.

Ennek következtében a várakat, melyek Hunyadi János gondjaira voltak bízva, örökösei most kötelesek voltak kiszolgáltatni. Legelőbb Nándorfehérvárt kívánta az új főkapitány, a kit az a szándék vezérelt, hogy Szilágyi Mihályt eltávolítsa a fontos helyről, a hol rá nézve veszedelmessé válhatott és a szerb fejedelemnek kellemetlen szomszédja volt. Értesítette, hogy a királylyal meg fog jelenni a vár átvétele végett.

Azonban Szilágyi — az idegen főúr kinevezését törvénytelennek itélvén — merészen ki nyilatkozta, hogy a királyt be nem bocsájtja, s Hunyadi Lászlót, ki ez idő szerint Nándorfehérvárrt tartózkodott, rábírta, hogy a rendeletnek ellenszegüljön. El voltak tökélve arra, hogy fegyveres támadással is dacolni fognak. E végből haderejük gyarapítására zsoldosokat toborzottak.*

A futaki udvarnál megdöbhentek. Tudomásuk volt a felől, hogy a király személye irányában az ellenséges hangulat országszerte terjed. Né-

* Ezen eseményekről érdekes részleteket tartalmaznak a Nürnbergből érkezett kereszttesek kapitányainak Futakról hazaküldött október 15-iki és november 4-iki jelentései. Ki vannak adva: *Anzeiger für Kunde der deutschen Vorzeit*. 1863. évf. 289.

met udvari emberek azt híresztelték, hogy a magyarok szívesebben látnák trónjukon a szultánt, mint V. Lászlót. Czilli gróf tehát az időpontot nem látta alkalmasnak arra, hogy a feszült helyzetet nyílt szakadásig engedje jutni. Azon volt, hogy a Hunyadiakat kiengesztelje. A leghivatottabb közbenjárót választotta, Zrednai Vitéz János váradi püspököt, ki Hunyadi János kegyeltje, kancellárja, bizalmas barátja volt és fiai neveltetését irányította. A polgárháború elhárításának óhajtasától vezettetve, a főpap Nándorfehérvárra ment, Lászlót és nagybátyját megnyugtatta azzal az ígérettel, hogy a király a vár átadására vonatkozó rendelkezésétől el nem áll ugyan, de azt, mihelyt átvette, nekik azonnal visszaadja és kezeik között meghagyja.

Hunyadi László november legelső napjaiban Futakra ment s ott bemutatta hódolatát a királynak. Czilli Ulrik ekkor azon fáradozott, hogy László lelkéből a bizalmatlanság és gyanu gyökereit kitépje. Méltatlan komédiát játszatott el vele. Szoros szövetséget kötöttek, melynek föltételeiben kötelezték magukat, hogy egyik a másikat bármilyen ellenséges támadással szemben védelmezni fogja; sőt a gyermektelen Ulrik gróf fiául fogadta Lászlót, ki viszont ígerte, hogy őt atyja gyanánt fogja tisztelni.*

* Erről megemlékezik V. László király 1457 márczius 21-iki (idézett) okiratában. A Czilli-ház krónikája

Hunyadi visszatérván Nándorfehérvárra, hogy a király fogadtatására az előkészületeket megtegye, Szilágyi felháborodással vett tudomást a felől, hogy unokaöccse a gyűlölt német főúr, atyja ádáz ellensége hálójába került és hatami törekvéseiben eszközül használtatja föl magát. Engesztelhetetlen szelleme újból érvényesítette befolyását az ingatag ifjúra. Abban állapotok meg, hogy a királynak nándorfehérvári tartozkodása alatt az ő oldala mellől és az ország kormányától eltávolítják Ulrik gróiot, kinek árnyai tizenhat éven át a nemzet és az uralkodó között a visszavonás magvait hintették el és ismételen a polgárháború veszélyét idézték föl. Példa gyanánt állott előttük Eyzinger Ulrik osztrák főúr, kinek három esztendő előtt sikerült őt tartományának kormányából kizárni.

November 8-án mindketten földízített sajkákon a Dunán érkező király elé menvén, őt tiszteletteljesen kísérték Nándorfehérvárra, Ulrik gróffal és az udvari személyzettel a várba vezették. De a négyezer német kereszttest, a kik a királyt kísérték, nem bocsátották be.

A délutáni órákat az erődítmények és a törököktől zsákmányul ejtett hatalmas ágyúk megtekintésével töltötték el.

Másnap reggel a király és Czilli gróf a vár

s tartalmaz erre vonatkozó feljegyzést, (Kronos 1883-ik évi kiadása. II. 120.)

kápolnájában misét hallgattak. Ez alatt Hunyadi László és bizalmas emberei, Vitéz János püspök, Szilágyi Mihály, Kanizsai László, Rozgonyi Sebestyén, Nagy Simon, tanácskozásra gyűltek egybe. Mivel vallásos érzésük és a király iránti figyelem őket is az isteni tiszteletben megjelenésre készítette, elmaradásukat csak az a föltevés magyarázhatja meg, hogy váratlanul, az utolsó pillanatban, kivételes fontosságú körülmény merült föl, mely az követelte, hogy Czilli grófra vonatkozó szándékuk végrehajtását tovább ne halaszszák. Azt, a mit harmincz évvel utóbb Mátyás udvari történetírója elbeszél, hogy felfogták Czilli grófnak a szerb fejedelemhez írt levelét, a melyben a Hunyadi-testvérek fejét labda-játékszerűl igéri, mesének kell tekintenünk. De valószínű, hogy Hunyadi László olyan közléseket kapott, melyekből meggyőződött, hogy Czilli gróf részéről veszedelem fenyegeti.

Felindulásának türelmetlenségében a mise végét sem várta be. Azt az üzenetet küldötte a kápolnába Ulrik grófnak, hogy sürgős ügyet rögtön kell tárgyalniok. A büszke főúr bevárta az isteni tisztelet végét és félelem nélkül lépett a terembe, hol Hunyadi várakozott rá. Ez heves szavakkal szemére vetette mindazt, a mit atyja ellen vétett és most az ő romlására tervez; felszólította, hogy önkéntes visszavonulásával nagyobb bajoknak elejét vegye.

Czilli gróf indulatosan szavába vágott és

visszautasította vádjait; majd kardot rántott Lászlóra, ki a csapást elhárítván karjával, csak könnyű sebeket kapott homlokán és balkezén. A zajra benyomultak a szomszéd teremből a magyar urak és az előszobából Czillinek két udvari embere. Véres viadal fejlődött ki, melynek folyamán Ulrik gróf sebekkel borítva elesett. Szilágyi, ki egyik karján szintén megsebesült, a haldoklónak fejét vágta le.*

Ekkor Hunyadi László és társai megjelentek a király előtt, kit iparkodtak meggyőzni arról, hogy nagybátyjának megöletése nem tervezett merénylet következménye; megnyugtatták az iránt, hogy hűséges ragaszkodásukra biztosan számíthat.

V. László hitelt adott szavaiknak; legalább úgy viselte magát, mintha azoknak igazságában nem kételkednék. Saját maga akképen értesítette híveit, hogy Czilli és Hunyadi között «vitatkozás támadván, az egyik megsebesült, a másik megöletett, a mi az indulatok hirtelen ki-

* A Czilli Ulrik megöletésére vonatkozó jelentékenyebb forrásokat alább, külön fejezetben, tüzetesen ismertetem. Azok közé nem vehettem föl egy Nándorfehérvár alatt táborozó német keresztes emlékiratát (Birk: *Quellen und Forschungen*. 250.) és egy névtelen osztrák krónikás feljegyzését (Rauch. *Scriptores rerum Austriacarum* 11.), a melyek felemlítik, hogy a holt Czilli gróf fejét Szilágyi Mihály vágta le. Ezt egy másik osztrák krónikás Nagy Simonnak tulajdonítja. (Teleki. II. 475.)

törése következtében, nem pedig tervszerűen előkészítve történt».

Hunyadi Lászlót a király nemesak bocsánata és kegyelme felől biztosította, hanem az ország főkapitányává nevezte ki, Szilágyi Mihályt pedig a nándorfehérvári kapitány állásában megerősítette.

Több napot töltött körükben és mikor november 17-én Nándorfehérvárról Budavarába útnak indult, Szilágyi Mihály elkísérte Temesvárig, hol december első napjaiban a király ünnepélyes esküvel fogadta meg, hogy nagybátyja haláláért bosszút állani nem fog.*

Temesvártt özvegy Hunyadi Jánosné és két fia együtt lévén, ezt az alkalmat felhasználták arra, hogy halájukat Szilágyi irányában kifejezésre juttassák. A családi vagyonból nagyértékű uradalmakat adományoztak neki: Aradmegyében Világosvárt, Bácsmegyében Szabadkát, Keve és Temesmegyékben több falut. Az adományleve-

* A királyi levél ki van adva: *Fontes rerum Austriacarum. Diplomataria. XX. 164.* És *Szerb oklevéltár. 473.* Hunyadi László egy 1456 november 21-én kelt oklevélben *Capitaneus regni Hungarie Generalis* címet használja. (Teleki. X. 533.) Így címezi őt a király is november 30-ikán kelt, alább idézendő okiratában. Lisci királyi titkár 1459 november 21-én Keve várából írja, hogy 17-ikén indultak Nándorfehérvárról. E szerint tíz napig tartózkodott ott a király, a kinek 1457 márczius 21-iki oklevelében e szerint tévesen mondatik, hogy őt napig időzött Nándorfehérvárt.

lekben az ő hűséges ragaszkodásáról, melyet ifjúkorától Hunyadi Jánoshoz és most irántuk tanusított, magasztaló kifejezésekkel emlékeznek meg. A királytól a megerősítést könnyen ki-
eszközölték.¹

Ugyanakkor Szilágyi szintén egyik hű emberét, Nagydobai Szilágyi Mihályt «több éven át végzett jó szolgálataiért» szilágysági birtokrészek ajándékozásával jutalmazta; Várdai István kalocsai érseket pedig másfélezer forint kölcsönnel kötelezte le, a mi rendezett, kedvező vagyoni helyzetére vet világosságot.²

Míg két öcsce a királylyal Budára ment, ő megnyugtatva és elégedetten tért vissza Nándorfehérvárra, a hol néhány héttel utóbb egy török csapatot, mely a vár közeléig nyomult, visszaűzvé, újabb babérokat küzdött ki. A foglyul ejtett török kapitányt hat közvitézzel Budára küldötte, hogy ezzel a király iránt hódolatának tanujelét adja.³

¹ Az 1456 november 30-án kelt királyi oklevelek az Országos Levéltárban 15,114. és 15,115. sz. Csánki i. m. I. 723. II. 191.

² Az 1456 deczember 6-án kelt királyi megerősítő oklevél az Országos Levéltárban. 27,889 sz. Petri: *Szilágymegye*. III. 67, 311. — A kölcsönről említést tesz az érsek 1457 február 9-iki levelében. *Zichy-oklevéltár*. IX. 542.

³ Erről Hans Kuchayn Budáról 1457 január 8-ikán Pozsony város tanácsához írt levelében tesz jelentést, *Quellen und Forschungen*. 232.

Ez a jó viszony a király és a Hunyadiak között rövid ideig tartott.

V. László Budán a Hunyadi-ház ellenségeinek befolyása alá jutott. Ezek meggyőzték őt arról, hogy Hunyadi János fiai és hívei összeküvést szervezvének ellene, életére törnek, és hogy magától a veszedelmet csak úgy háríthatja el, ha megelőzi és ártalmatlanokká teszi őket.

Az államcsíny a titok leple alatt előkészítetvének, gyorsan végrehajtatott. Márczius 21-ikén a Hunyadi-testvérek, Budán tartózkodó jóakaróikkal együtt, elfogattak. Harmadnapra Hunyadi László lefejeztetett.

V.

Az udvari párt vezérei, a mikor Hunyadi Lászlót és Budán tartózkodó híveit elfogatták, Sziági Mihályról bizonyára nem feledkeztek meg. Csakhogy lehetetlen volt őt akár hirtelen az udvarhoz idézni, akár hű csapatai köréből fogságba hurczolni. Ezért aggódva irányozták tekintetüket Nándorfehérvár felé. Előre látták, hogy Szilági nem hagyja bosszulatlanul öccse halálát. Aggodalmaikat visszatükrözi a velencei köztársaság magyarországi követének még a kivégzés előtt megírt jelentése. «Felő, — úgymond — hogy az elfogott két gróf anyjának testvére, a nán-

dorfehérvári kapitány, ki veszedelmes ember hírében áll, a törökökkel alkura lép.»*

Csakugyan Szilágyi, a gyász hír vétele után, a fájdalom és gyűlölet indulataitól sarkallva, el volt tökéelve, hogy a gonosztett megtorlása és a foglyok kiszabadítása végett fegyvert fog. Temesvárra sietett, hogy a bosszú művében társul nyerje meg nővérét.

Hunyadi Jánosné, a mikor arról értesült, hogy egyik fia hóhér bárdja alatt végezte ifjú életét, a másik pedig börtönben sínlődik, a kettős fájdalomtól zaklatott szívében erős vágyat táplált, hogy a merénylet részesein bosszút álljon és fénylő nevéből a szégyen foltját vérrel mossa le. Azonban a bosszúvágy sugallatát elnémitá az a gondolat, hogy anyai kötelességeinek legelseje: életben maradt fiát megmenteni. Ezért a királynak levelet írt, kijelentvén, hogy Mátyás szabadonbocsátásáért bármilyen magas váltságdíjat megfizetni kész, «még ha mezítenül kellene is maradnia». Személyesen készült Budára, hogy a király lábaihoz boruljon. Ezen szándék kivételében megakadályozta őt testvére, a ki azonnal rátette kezét a családi kincstárra, 'nehogy azt esetleg a váltságdíj céljaira kimerítse az anyai szeretet.

Mielőtt a döntést a fegyverre bizná, fenyegető

* Velenceze magyarországi követének 1457 márczius 15-iki jelentése,

föllépéssel kísérle meg az udvarra hatni. Megbízó levéllel követet küldött a királyhoz és a környezetében élő urakhoz. Üzenetében felháborodását fejezte ki a történetek fölött és kijelenté, hogy ha húsz nap alatt a foglyokat nem bocsátják szabadon, ő «turbánt tesz a fejére», és a vétkesek, bárhova meneküljenek, ki nem kerülük a bűnhődést.

A követ ezeket előterjesztvén, elmondotta azt is, hogy ura már útnak indította követét a szultánhoz. Azonban a fenyegetések éppen úgy, mint az anya esdeklései, hatástalanul hangzottak el. A foglyokat nem bocsátották szabadon.*

Szilágyi, miután egész életét a törökök ellen viselt háborúkban töltötte el, az elkeseredés óráiban sem gondolhatott arra, hogy gyűlöletének föláldozza hazája és a keresztyénség érdekeit. Képesnek hitte magát arra, hogy a nemzeti lelkesedés fölébresztésével és a rendelkezésére álló pénzen toborzott zsoldosokkal olyan sereget gyűjt, mely a sikert biztosítja.

Haladék nélkül hozzálátott a munkához. Már április elején, megbizottait pénzzel bőségesen ellátva, elküldötte Lengyelországba, hol zsoldosok mindig könnyen voltak kaphatók, és Magyarország éjszaki részeibe, hol a néhány év óta a várakban megfészkelte cseh-huszita csapatok vezérei alkalmas szövetségesekül kínálkoztak.

Szentmiklósi Pongrácz, lipői főispán, ki ilyen

* Ugyanannak április hó 7-iki jelentése.

csapatok fölhasználásával az egész Vág völgy urává lett, Szilágyi meghívására személyesen megjelent Temesvártt. Fél esztendővel előbb Czilli gróffal szövetkezett volt, hogy segítségével visszaszeresse Berencs, Óvár, Sztrecsen és Zsolna várakat, melyektől Hunyadi János őt megfosztotta. Most miután ezen várak visszaadására Szilágyi és Hunyadi Jánosné készek voltak, frigyre lépett velök, felajánlván nekik a maga, két fia és három testvére szolgálatait.*

Nemcsak a zsoldra és zsákmányra nyújtott kilátás, az önzetlen ragaszkodás és nemes felbuzdulás is vezetett sok harczost Szilágyi zászlaja alá. A részvét és kegyelet lángját élesztette az a felfogás, hogy azok ellen, kik hatalmi céljaik érdekében a nemzet leghívebb fiait feláldozzák, a törvényt lábbal tapodják, a királyi tekintélyt lealacsonyítják, harczra kelve, a haza ügyének tesznek szolgálatot. Tizennégy vármegye: Szabolcs, Bereg, Ugocsa, Szatmár, Bihar, a két Szolnok, Csanád, Temes, Arad, Krassó, Zaránd, Békés és Csongrád egészében csatlakozott a nemzeti mozgalomhoz.**

* A lengyelországi toborzásról ír Dlugoss 1457 április 21-én kelt levelében. (*Monumenta Poloniae.* II/2. 170.) A Magyarországon megindított toborzásról V. László április 18. és 21-iki rendeleteiben. (Iványi: *Bártfa levéltára.* 150.) A Szentmiklóssal kötött szerződést közli Kaprinai: *Historia Diplomatica.* I. 197.

** Budáról 1457 május 9-ikén Pozsony városnak

Szilágyi egy időben három sereget indított meg, a melyek tüzzel-vassal pusztítottak a Hunyadiak ellenségeinek birtokain. Egyebek között a szerb fejedelem uradalmához tartozó Becse várat megvívták, az egész őrséget, kapitányával együtt, felkonczolták.*

A király Perényi János tárnokmestert és Giskrát, főkapitányokká nevezvén ki, bizta meg a hadi munkálatok vezetésével, híveit nagy számban szétküldött leveleivel kitartásra és áldozatkészségre serkentette. De csakhamar meggyőződött arról, hogy az ország békéjét fegyver hatalmával helyreállítani nem képes. Ezért ő tette meg az első lépést arra, hogy ellenfeleit kiengesztelje. Április végén Palóczi László országbirót Temesvárra küldötte, a hol sikerrel járt el megbízatásában. Május elején Szilágyi Mihály és Hunyadi Jánosné küldöttei megjelentek Budán és megindultak a tárgyalások. Ezeket megzavarta Czilli Ulrik gróf özvegye, ki az udvarhoz ment, hogy a férje megöletésében bűnrészesek kivégeztetését követelje, s az egyezés megkötése ellen tiltakozott. Azok, a

írják: «Gentes ad Michaelem mirabiliter vadunt.» — A szeptember 8-ikán kötött fegyverszünetről kiállított (alább idézendő) oklevél a 14 megyét így jellemzi: «Comitatus apud dictam condam gubernatricem et Michaelem de Zilagi habiti.»

* Velencez magyarországi követének április 20-iki jelentése.

kik őt támogatták, a király lelkében a bizalmatlanság magvait hintették el, azt állítván, hogy Szilágyi békülékeny hajlamai mögött ármány lappang.*

V. László május végén Bécsbe utazott, hová Hunyadi Mátyást is magával vitte. Erre a hírre az anya megrettent, mert attól félt, hogy az ország határain kívül a királyt tanácsosai könnyen rá fogják birni fia kivégeztetésére. Ennek következtében, kéréseinek engedve, Szilágyi hozzájárult ahhoz, hogy az udvar részéről követelt, s a Hunyadi-házra nagy áldozattal járó föltételeket fogadják el. Így azután létrejött az egyesség.

Hunyadi Jánosné kötelezte magát, hogy a kezei között levő húsz királyi várat, melyekhez Nándorfehérvár is tartozott, kiszolgáltatja; maga és fia részére csak az Albert király által adományozott Hunyad, Lippa, Solymos, Diód várakat, az örökségül reájuk szállott és a főrendektől szerzett uradalmakat tartja meg. Mátyás személyére nézve abban történt megállapodás, hogy Bécsből Esztergomba hozzák, a hol a primás felügyelete alatt marad, a várak átadásának végrehajtásáig, a mikor a többi foglyokkal együtt szabadságát visszanyeri.**

* A Pozsony város tanácsához intézett (idézett) május 9-iki levél.

** Velenceze magyarországi követének június 13-iki jelentése, a milanói levéltárban. Ranzan (nápolyi követ

Az egyezség megkötéséről Szilágyi Mihály és nővére értesítették «hadseregük» kapitányait, a kiket az ellenségeskedés beszüntetésére utasítottak.*

Ezekben az iratokban Szilágyi mácsói bánnak és temesi főispánnak szímezi magát. Mivel nem tehető föl, hogy önhatalmulag bitorolta ezeket a címeket, azt kell következtetnünk, hogy a zászlós urak sorába fölemeltetése a kibékülés folyamánya, a királyi kegyelem nyilatkozása volt.

Azonban az egyezség nem lépett életbe. A várak átadása nem hajtatott végre. Mátyás Bécsben maradt.

Szilágyi ingatag jelleme hullámain hanyatva, július második felében ismét készülteket tett támadó föllépésre. E végből a Szentmiklósi Pongráczczal három hó előtt kötött szövetséget még szorosabbá fejlesztette. Temesvártt találkoztván, kötelezettségüket, hogy egymást bárki

Mátyás udvaránál) feljegyzése történeti munkájában. — A békeföltételeket ismerteti a felsőmagyarországi városhoz az országbíró által küldött dátum nélküli jelentés. Kaprinai I. 207.

* Erre a rendeletre hivatkozik Bakos Pál tokaji kapitány «*primicerius exercitus domine Elyzabet . . . et . . . Michaelis Zilagy,*» 1457 június 20-iki iratában. *Hazai Okmánytár.* VII. 476. A temesi főispán és mácsói bán címét használja Szilágyi 1457 június 7-ikén Szőregen kiállított birtokügyi okiratban. Országos levéltár.)

ellen védelmezni fogják, oltár előtt, az Úr testének érintése mellett, ünnepélyes esküvel erősítették meg, melynek szövegebe «Isten minket úgy segéljen» helyett kivételesen kemény kifejezéseket iktattak: «Az ég szentjei úgy segítsenek, az Úr szentséges teste végső óránkban úgy tápláljon, a leggyalázatosabb halállal úgy múljunk ki, holtunk után Isten színét úgy lássuk meg, testünk temetetlenül úgy maradjon, nemzetségünk úgy enyészzen el!»

Ezen zord szavak a jelenlevő Hunyadi Jánosné ajkairól is elhangzottak.*

Szilágyi főhadiszállását Tokajba helyezte; ide meghívta a Sárosban tanyázó cseh kapitányokat, köztük a félelmes Axamit Péter palocsai várnagyot, kiket zsoldjába fogadott, a végből, hogy a Kassa, Eperjes és Rártfa városokat oltalmazó királyi hadak ellen használja föl.**

Ezt a tervét is hamar elejtette. Alkudozásba bocsátkozott Perényi és Giskra főkapitányokkal, majd személyesen találkozott velök Kassán, a hol szeptember 8-ikán, egészen szokatlan föl-

* Az erről július 20-ikán kiállított oklevelet közli Kaprinai, II. 119.

** Szilágyi Mihálynak 1457 augusztus 19-ikén Tokajban a cseh kapitányokkal kötött szerződése Bártfa város levéltárában, Iványi, 152. Szilágyi Mihálynak augusztus 20-ikán a cseh kapitányokhoz intézett rendelete: *Zichy-Oklevéltár*, IX. 586.

tételek alatt, a következő év szent György napjáig tartó fegyverszünetet kötöttek.

Érvényességét a «kassai kerülethez» tartozó Szepes, Sáros, Abauj, Torna Zemplén, Ung, Borsod, Gömör és Heves vármegyék, úgyszintén a «körmöczi kerülethez» tartozó Zólyom, Nógrád, Hont és Bars vármegyék területére föltétlenül állapították meg.

A «király pártjához ragaszkodó» Pozsony, Nyitra, Trencsén, Turócz, Liptó és Árva megyék közönségét, úgyszintén Szentmiklósi Pongráczot felhatalmazták, hogy a fegyverszünetbe befoglaltassák magukat.

A kereskedők részére a szabad közlekedést biztosították mindkét párt területén; különösen megnevezték «az özvegy kormányzónéhoz» és Szilágyi Mihályhoz ragaszkodó tizennégy vármegyét.

Mindazáltal a két főkapitány a fegyverszünet érvényesítését a király hozzájárulásától tette függővé, kötelezván magukat arra, hogy a meny nyiben azt ki nem eszközöltetik, négy hét alatt Szilágyinál bejelentik. Sőt a két fél fönttartotta magának az a jogot is, hogy a fegyverszünetet bármikor felbonthatják; úgy hogy az a fél, a mely ezzel a joggal él, erről egy hónap alatt a másik félnek jelentést tenni köteles.*

* A szeptember 8-ikán kelt oklevél Bártfa város levéltárában. Ugyanott van Giskrának szeptember

Szilágyi ekkor Erdélybe vonult. Mivel Rozgonyi Osvát, kit a király a Hunyadi-házhoz ragaszkodó magyarok és székelyek leküzdésére küldött, a szászok támogatásában részesült, ezek ellen vezette hadait. Legelőbb Besztercze városát vívta meg és a polgárokon, ellenállásuk miatt, kegyetlen bosszút állott.

E közben V. László, közeli egybekelésére készülvén a franczi király-leánynyal, a haború gondjait el akarta magától háritani. Titkárát, Hangácsi Albert egri prépostot, Temesvárra küldötte Hunyadi Jánosnéhoz, a ki egyik udvari embere kíséretében őt Szilágyihoz bocsátotta Erdélybe. Ezeket, a mikor Szeben közelébe érkeztek, a város polgárai föltartoztatták, a városba hurczolták, hol Hunyadi Jánosné udvari emberét, szolgálival együtt, kivégezték.

Szilágyi erről értesülvén, október elején Szeben ellen fordult, a várost ostrom alá vette és hatalmába ejtette. Ezután a többi szász városok meghódításához fogott. Segesvárt találta őt a gyors futár, a ki V. László királynak november 13-ikán Prágában bekövetkezett elhunytáról szóló tudósítást hozta.*

13-ikán Bártfához intézett levele, melyben a várost a fegyverszünet megkötéséről értesíti. Ugyanott. 153.

* Az erdélyi hadjáratról szólanak V. László október 21-ikén Brassó városához intézett rendelete. Rozgonyi Osvátnak december 9-ikén a királyhoz intézett jelen-

VI.

A király halálával a trón megüresedése Szilágyi előtt új tevékenységi tért nyitott meg. A bosszúállás vállalatának hadvezérre államférfiui nagy képességeket igényelő feladat várakozott: a nemzet életében előkészülő nagyjelentőségű átalakulási folyamat irányítása.

Az Árpád-ház utolsó férfi-tagjának kimulta óta, másfél századon keresztül, a nemzet idegen dynasztiák tagjait emelte trónjára. Abban a reményben tette ezt, hogy azok a belső viszályok zaklatásaitól megóvják és ellenségek támadásával szemközt külső segítséget biztosítanak. Kétten, Róbert Károly és Nagy-Lajos fényes tettek és maradandó alkotások dicsőségével környezték nevüket. Azonban utódaik súlyos csapásokat hoztak az országra. A legutolsó, V. László, Csehország és Ausztria uralkodója volt, a német császárral és a lengyel királlyal közeli rokoni viszonyban állott; de ezen helyzetből Magyar-

tése, (*Székely Oklevéltár*, I. 175), Szilágyi Mihálynak október 9-ikén kelt rendelete (*Teleki-Oklevéltár*, II. 66), ugyanannak november 21-ikén Veres Bendek javára kiállított oklevele (*Országos levéltár*, 30198. sz.) és II. Pius pápának 1459 október 11-ikén kelt bullája. (Theiner, II. 341.) Szilágyinak a szász városokban véghezvitt kegyetlenségeiről említést tesz Aeneas Sylvius *De Europa* című munkája II. fejezetében.

országra előnyök nem származtak; ellenkezőleg, a német gyámság és rokonság válságos bonyodalmakat támasztott. Ugyanezen időben a haza egy nagy fia, noha a király támogatásban nem részesítette, sőt akadályokat gördített útjába, úgyszólván magára hagyatva, megvédelmezte és a keresztyénség védpaizsává avatta az országot.

Ilyen körülmények között mind mélyebbre és szélesebben terjesztette gyökereit az a meggyőződés, hogy a haza felvirulása csak úgy várható, ha a nemzet a saját köréből választ uralkodót. Már V. László életében Hunyadi Jánost és fiait trónjelölteknek tekintették híveik. Ellenségeik pedig, a kik éppen ezért Hunyadi Lászlót verpadra és öccsét börtönbe vitték: eljárásukkal az idegen uralom elleni gyűlöletet, a nemzeti királyság visszaállításának vágyát és Hunyadi János emlékezetének cultusát hathatósan élesztették.

Ez a hatás legerősebben érvényesült azoknak lelkében, a kik Hunyadi Lászlóval, az állítólag érdekében szervezett összeesküvés részesei gyanánt, elfogattak és nemrég szabadlábra helyeztettek; úgyszintén azoknak soraiban, kik Hunyadi László kivégeztetésének megtorlása végett fegyvert fogtak. Szívök érzelmei, politikai meggyőződésük és személyes érdekeik sugallatára, most László halála után Hunyadi Mátyás trónra emelését tűzték ki célul.

Külföldön két trónkövetelő jelentkezett: Albert király két leánya, az egyik Vilmos szász hercegnek, a másik Kázmér lengyel királynak neje; azonban egyiknek sem volt Magyarországbán pártja. A közszellem oly hatalmasan követelte nemzeti király választását, hogy idegen jelölt mellett zászlóbontásra a Hunyadi-ház ellenségei nem gondolhattak. Garai László nádor magas méltóságában, nemzetsége régi fényében és (mint Czilli grófné fia, sziléziai hercegnő férje) családi összeköttetéseiben jogczimet talált arra, hogy a választás ő rá essék. Vetélytársa vol Ujlaki Miklós erdélyi vajda és horvátországi bán, nagy vagyon ura, ki arra hivatkozhatott, hogy a törökök elleni háborukban gyakran adta aldozatkészségének és vitézségének tanujeleit. De mindketten elzárták a trónra vezető utat maguk előtt azzal, hogy Hunyadi László kivégzetésében a főtényezők lévén, a köznemesség legnagyobb részének szemeiben gyűlöletesekké váltak.

E szerint Szilágyi Mihály a siker biztató kilátásaival fogott hozzá a pártszervezés munkájához * a melyben az anyai szív rajongó szere-

* Őt tekintették általában annak, a mit ma pártvezérnek nevezünk. A velencei követ 1458 január 23-iki jelentésében így czímezi őt: «Governatore del stato dell' illustrissima donna et signor Mathias de Hunyad.» Magyarország melléktartományainak oklevéltára. 228.

tetével és áldozatkészségével támogatta Hunyadi Jánosné; míg Vitéz János püspök magas műveltségének és politikai tapasztalatainak előnyeit bocsátotta rendelkezésére.

Legelső teendőjük Mátyás kiszabadítása volt. László, kevéssel halála előtt, Prágába vitte őt és Podjebrád György kormányzó őrizetére bizta. Ez a szerencse kedvezését, mely a magyar trónjelöltet kezeibe szolgáltatta, kellően értékesítette. Csehország koronájára vágyván, érdekében állott, hogy Magyarország uralkodójában szövetségest találjon. Ezért felajánlotta egyik leánya kezét Mátyásnak és ajánlkozott, hogy a királyválasztásnál támogatásában részesíti, a mire képessé tette az a körülményt hogy a Hunyadi-ház két hatalmas ellenségét, Ujlaki Miklóst, kinek leánya az ő fiának neje volt és a cseh Giskra főkapitányt lefegyverezhette. Mátyás, fölismervén az ajánlat becsét, szövetséget kötött vele és jegyet váltott leányával. Önállóan tette meg ezt a fontos lépést, a nélkül, hogy anyja és nagybátyja hozzájárulását kikérni szükségesnek látta volna.*

A mikor Szilágyi és nővére megbizásából,

* Már 1457 december elején Prágából eljutott Bécsbe az eljegyzés híre. (Palacky: *Geschichte Böhmens*, IV/2. 21.) Mátyás 1458 február 9-iki oklevele, melyet alább tárgyalunk, kétségtelenné teszi, hogy az eljegyzés az anya és nagybátya tudta nélkül történt.

december közepe táján, Vitéz Prágába érkezett, befejezett tényeket talált, a melyekben megnyugodott. Nem emelt kifogást Podjebrad azon szándéka ellen sem, hogy Mátyást megválasztatásáig magánál tartja.

Ezalatt Szilágyi azon fáradozott, hogy szükség esetén fegyver hatalmával háríthassa el az akadályokat, melyeket Mátyás megválasztatásának útjába gördíthettek ellenségei. De szívesen mellőzte volna a harcot, ha a választás sikerét békés eszközökkel biztosíthatja. Ezért, a mikor a nádor értesítette, hogy vele kibékülni és szövetséget kötni kész: leküzdötte a régi gyűlölet kísértéseit; rábirta Hunyadi Jánosné is, hogy elnémítsa szívének tiltakozó szavát és egyik fia halálának okozójával másik fia fölmagasztaltatása érdekében frigyre lépjen.

A köztök megindult tárgyalások folyamán abban állapodtak meg, hogy Szegeden találkozzanak. Szilágyi és nővére megjelentek ott; Garai László és neje csak megbizottakat küldöttek. Ezek kijelentették, hogy megbizóik egész hatalmukkal és összes pártfeleikkel együtt Mátyás megválasztatásában közre fognak működni, ha viszont Hunyadi Jánosné és Szilágyi Mihály esküvel kötelezik magukat, hogy a sérelmekért, melyeket Hunyadi László «halála eseténél» és egyébként is a nádortól, nejétől és pártfeleitől szenvedtek, bosszút nem állanak; hogy továbbá őt összes méltóságaiban és birtokai-

ban fönntartják és megoltalmazzák; hogy végre Mátyás nőül veszi a nádor leányát.

Garainak tudomása volt arról, hogy Mátyás a cseh kormányzó leányának jegyese és számolt azzal, hogy más házassági tervhez hozzájárulni nem lesz hajlandó. Ezért azt követelte, hogy leányát Mátyásra anyja és nagybátyja szükség esetén rá erőszakolják, ha pedig czélt nem érnek, Mátyást nemcsak a trón, hanem még a családi örökség birtokba vételében is akadályozzák meg.

Hunyadi Jánosné és Szilágyi Mihály abban a reményben, hogy akaratuk előtt Mátyás meg fog hajolni, elfogadták a nádor föltételeit, még az utolsó záradékot is, noha azt egyaránt képtelenségnek és erkölcstelennek kellett itélniök.

Január 12-ikén a következő esküt tették le: «A mindenható Isten, a ki előtt a szívek nyitva állanak és titok nincs, a szűz anya Mária, szent Mihály arkangyal, Isten választott szentei és az ő szent evangéliuma, minket úgy segíjenek, cselekedeteinket óhajtásaink szerint úgy irányítsák, az oltári szentséget úgy vegyük magunkhoz, Isten színét halálunk után úgy lássuk, lelkünk eltemetését a pokolban úgy kerüljük el, vagyonunk örököseinkre úgy szálljon: a miképen megállapodásainkat őszintén, csel és ármány nélkül megtartjuk és másokkal meg-tartatjuk.»

Az eskü szövege és a megállapított föltételek okiratba foglaltattak, a mely a nádornak

névszerint felsorolt tíz előkelő párthivét is biztosította a felől, hogy a Hunyadiak boszújától nem tarthatnak.*

A szigorú eskü és az óvatos szerződés a régi gyűlöletből sarjadzó, gyászos tapasztalatokkal igazolt kölcsönös bizalmatlanságot nem oszlatta el. Szilágyi tehát folytatta pártja fegyveres szervezését és késett megjelenni az országgyűlésen, melyet a magyar főpapok és főurak, kiket V. László a kormányzással megbízott, januárius elsejére hívtak egybe.

Az 1458-ik év első napjaiban a rendek tömegesen kezdtek Pestre gyülekezni; de a nádor az országgyűlés megnyitásával addig várakozott, míg Szilágyi megérkezik. Ez január 20-ikán vonult be, tizenötezer fegyveres élén. Kanizsai László, Rozgonyi Sebestyén, Székely Tamás, Szentmiklósi Pongrácz és több más előkelő úr kísérték. Vele volt Hunyadi János özvegye is.

Az a hír terjedt el Szilágyi megérkezésekor, hogy saját magát akarja királylyá megválasztatni. Akadtak, a kik szivesebben látták volna őt, a tapasztalt hadvezért a trónon, mint fiatal unokaöccsét, a ki azután később gyermektelen nagybátyjának utódja lehetett.

* Az oklevelet (hibásan január 17-ikére) kiadta Teleki. X. 565. Arról, hogy a nádor és neje az esküt mikor és hol tették le, nincs tudomásunk.

Biztatták őt, hogy a koronát a maga számára igényelje.*

Szilágyi a magaslaton, a hová a körülmények szerencsés találkozása juttatta, lelke egyensúlyát nem vesztette el. A Budavárában tanácskozó főrendekhez és a Rákoson tanácskozó köznemességhez megbízott embereit küldötte azzal az üzenettel, hogy «ő magát a királyi méltóság elfogadására méltónak nem tartja; de a magyar nyelv becsületének megóvása érdekében óhajtja, hogy magyar nyerje el a trónt; és ha ezen óhajtása teljesül, igéri, hogy seregét addig fel nem oszlatja, a míg a szent koronát és az elvesztett melléktartományokat vissza nem szerzi.»**

Ugyanakkor megnyugtatón igyekezett korábbi ellenségeit, elosztatni aggodalmaikat. Azoknak, a kik kívánták, okiratokat állított ki, a melyekben a szegedi szerződés megkötésénél formulázott eskü-szöveg befoglalásával, a maga, nővére és öccse nevében ígéretet tett, hogy Mátyás atyja és bátyja ellenségein nem fog boszszut állani, mindenkinek hűséges ragaszkodását

* Ezt Bonfin említi, a mikor Szilágyit pártütése alkalmából védelmezi az uralomvágy vádja ellen.

** Ezt az üzenetet szószerint tartalmazza Vencze magyarországi követének január 23-iki jelentése. (*Magyarország melléktartományainak oklevéltára*, II. 228.)

a királyi kegyelmesség tényeivel fogja megjutalmazni.*

Január 22-ikén a főrendek gyülekezetében személyesen élőszóval is tett ilyen nyilatkozatot. Egyszersmind szerény hangon, de tartózkodás nélkül felszólalt Mátyás megválasztása érdekében.

«Nem azért jött — úgymond — fegyveres erő kíséretében, hogy erőszakot gyakoroljon, hanem azért, hogy a választás szabadságát biztosítsa. Mindazáltal, mint az ország rendjeinek egyike, kéri honfitársait, gondoljanak Hunyadi Jánosra, ki a törökök támadásait elhárította az országtól és fényes győzelmeket aratott fölöttük. Emlékezetének megdicsőítésére most alkalom kínálkozik, az általa megmentett ország trónjára fiát ültetve. Ajánlásában az ország javát tartja szem előtt. Ha az urak ismernek mást, a kinek megválasztása nagyobb előnyöket ígér, ám nevezék meg, semmi sem gátolja megválasztását. Csak azt ne egedjék, hogy jövőben idegen viselje a magyar koronát.»**

* Azt, a melyet január 23-ikán Szeri István javára állított ki, közli Kaprinai, II. 118.

** Ezt a beszédkivonatot néhány hónappal a választás után, Piccolomini Enea Silvio bíbornok *De Europa* című munkájába iktatta, kétségkívül a magyarországi legátus jelentései alapján. Ezt a szöveget tehát hitelesnek tekinthetjük. Ellenben azok a beszédek, melye-

Igyekezeteit buzgón támogatta a pápai követ, Carvajal bibornok. Január 23-ikán miséjére hívta meg a két párt vezérférfiait, a kik azután ünnepelesen kezet fogva egymással, jelezték kibékülésüket, a mit a bibornok szíve mélyéből fakadó áldással szentesített. Azután ősi szokás szerint lakoma következett, melynek vígsága közepett a haza legelőkelőbb fiait két táborra elkülönítő válaszfal leomlott.*

Ezalatt a velencei köztársaság követének, mint szemtanunak, jelentései szerint a köznemesség «emelt fővel, a büszke önérzet kifejezésével arczán» járt-kelt Pest utczáin, éltetve Hunyadi Mátyást, kitől az idegen uralom megszűnésével a dicsőség és jólét új korszakának megnyilását várta.

Noha ily módon az ő megválasztatása többé nehézségekbe nem ütközött; a velencei köztársasági követ január 23-ikán még abban a nézetben volt, hogy a döntés csak néhány nap múlva következik be.

Azonban másnap reggel a befagyott Duna jégpánczélján a köznemesség tömegesen egybe-

ket Bonfin és Ranzan adnak Szilágyi ajkaira, (noha lényegileg a Piccolomini-féle kivonattal megegyeznek) kétségkívül az írók stílgyakorlatai.

* Ezt a velencei követnek január 23-iki jelentéséből és III. Calixtus pápának 1458 ápril 14-ikén Carvajal bibornokhoz intézett válasziratából tudjuk.

gyűlvén, türelmetlenül sürgette, hogy a Budavárban tanácskozó főrendek haladék nélkül állapodjanak meg és közöljék elhatározásukat.

A főrendek teljesítették a kívánságot. Küldöttség vitte meg a tömeg körébe üzenetüket, hogy egyhangulag Hunyadi János fiát ajánlják királynak. Mire a nemzeti akarat hozzájárulását kifejezve, negyvenezer ember ajkairól hangzott föl: «Éljen Mátyás király!»

Hasonló lelkesedés üdvözölte a főrendek azon végzését, a mely szerint Szilágyi Mihályt öt esztendőre az ország kormányzójává választották meg.*

Mátyás ekkor tizennyolczadik esztendejébe lépett; V. László pedig csak tizenhárom éves volt, a mikor az ország kormányát átvette. Azonban az ország rendeit éppen azok a szomorú tapasztalatok, a melyeket az illetéktelen

* A velencei követ január 24-ikén jelentésében írja, hogy Mátyás ifjúkora és távolléte miatt választott meg a kormányzó. (*Diplomáciai Emlékek*. I. 1.) Ugyanazon napon Budáról egy velencei polgár írja, hogy Szilágyit «a király megérkezéseig» választották meg kormányzónak. (*Magyarország mellékirtományainak oklevéltára*, II. 229.) Ellenben Túróczi és Bonfin határozottan írják, hogy öt esztendő tartamára választott meg a kormányzó. Ebben a kérdésben nekik kell hitelt adnunk; mivel a későbbi események is igazolják előadásukat. Ranzannak az a feljegyzése, hogy a kormányzó azon időre választott meg, a míg a király »felű», a belső valószínűséget nélkülözi.

befolyások uralomra jutásával, a közelmúlt években szereztek, indították arra, hogy az ifjú királyt kelletténél hosszabb időre gyámság alá helyezzék. E mellett a Hunyadiak egykori ellenségei nagyobb megnyugvást találhattak a szóbeli ígéret, okiratok és eskü által lekötött Szilágyi személyében, mint Mátyásban, kit a szenvedett sérelmek és az életét fenyegető veszélyek emlékezete könnyen a fiatal vérenek lüktetéseivel táplált bosszúvágy tanácsának meghallgatására csábíthatott.

A tömegeket lelkesítő eszmék és vezető vágyak döntötték el a választás sorsát. De hogy az eredmény egyértelműleg és erőszakos eszközök felhasználása nélkül volt elérhető, Szilágyi érdeme, ki erélyt önmérséklettel párosítva, az ellenpártot megnyerni és megnyugtatni, nem leküzdeni igyekezett.*

E szerint nem egy párt győzött a másik fölött, az egész nemzeté volt a diadal, melynek jelentőségét fokozza az a körülmény, hogy a megelőző küzdelmek heve a magyar állameszme

* A velencei követ a választás napján írja, hogy Mátyás «omnium consensu et bona concordia» választatott meg. A pápai legátus jelentései elvesztek; de ismerjük 1459 tavaszán tett fontos nyilatkozatát. A császár ugyanis, kit Németujhelyen felkeresett, azt állította, hogy Mátyás «nagybátyjának erejével és hatalmával, tehát nem törvényesen választatott meg.» Mire a bibornok azt válaszolta, hogy a király «törvényesen,

östörzséből friss hajtásokat fakasztott. Legelső ízben találkozunk Szilágyi Mihálynak (a velencei követ által följegyzett) országgyűlési nyilatkozatában a «magyar nyelv» (*lingva hungara*) vagyis a magyar faj jogainak és kötelességeinek hangoztatásával. A «vér» közösségén vagyis a faji jellegen alapuló «magyar nemzet» diadalát hirdeti a kormányzó azon levélben, a melyben a választásról Kolozsvár polgárait értesíti. «Nem kételkedünk — írja — hogy követeitek csakhamar értesíteni fognak a felől, hogy az egész magyar nemzetnek (*gentis hungaræ*), melyhez a vér erejénél fogva ti is tartoztok, legnagyobb hasznára és dicsőségére Magyarország összes főpapjai, zászlósurai, nemesei . . . Mátyás urat . . . egyértelmű akarattal megválasztották királylyá. Mivel pedig a fenséges Mátyás király a ti körötökben született, nevelkedett es serdült föl, ti inkább, mint mások magatokénak tarthatjátok őt és örvendezhettek. Nyissátok meg tehát a közvígság forrásait, vigadjatok, ujjong-

a szükséges ünnepélyes formaságok megtartásával választatott meg, számtalan urak jelenlétében, a kik között ott volt a velencei követ is; tehát a rendeket saját akarattuk, nem erőszak, vezette a választásban.» (*Diplomáciai Emlékek*. I. 52.) Ezekkel szemben nem tarthatnak hitelre igényt Dlugoss és Bonfin, a kik azt állítják, hogy Szilágyi akasztófákat és vérpadokat állított föl azoknak megrettentésére, a kik nem voltak hajlandók Mátyásra szavazni.

jakok és adjatok Istennek hálát a ti országrészetek ilyenén fölmagasztaltatásáért, úgyszintén a díszért és üdvért, a mely az egész magyar nemzetnek (totius gentis hungaræ) osztályrészül jutott.»¹

A túláradó öröm hasonló kifejezéseit tartalmazzák a felsőmagyarországi városokhoz intézett értesítő levelek, a melyek azonban, tekintettel a németajkú polgári lakosságra, jellemző módon, az országot (regnum), nem a nemzetet ért szerencséről szólnak.²

Az első, ki a király- és kormányzó-választás alkalmából szerencsekívánatait Szilágyi Mihály előtt kifejezte a velencei köztársaság magyarországi ügyviselője, Tomasi Péter volt, ki még az nap megjelent előtte. Válaszában a kormányzó azt hangoztatta, hogy «Hunyadi János nyomdokaiba lépve a Velenczével fönnálló jó viszony fönntartására gondja lesz, és ebben az irányban fog a királyi felségnek is tanácsosal szolgálni.»³

A királyválasztás után a köznemesség legnagyobb része szétoszlott. De vezérei Pesten

¹ Az 1458 január 24-ikén kelt levelet közli Teleki. X. 572.

² A Kassához január 24-ikén írt levél. Teleki. X. 570. Ugyanilyen levelet a bártfai városi levéltár is fönntartott.

³ Tomasi január 24-iki jelentése.

maradtak és érdekeit a törvények alkotásában a főrendekkel szemben megóvták.

A köznemesség, valahányszor az elmúlt időkben a hatalmat kezeibe ragadta, az országgyűlésen való személyes megjelenés jogát kötelességgé igyekezett átídomítani. Ezt tette 1291 és 1447-ben. Most ismét megállapíttatott, hogy évenként pünkösdkor országgyűlés tartassék, melyen az özszes rendek és birtokos személyek jószágvesztés terhe alatt megjelenni kötelesek, minélfogva azokat, kik távolmaradásukat nem igazolják, a király vagy a kormányzó jószágaitól megfoszthatja.

E mellett a nemesség a közterhektől való mentességét biztosítandó, olyan végzések alkotását vitte ki, a melyek elrendelték, hogy a király és a kormányzó soha «semmifele szín alatt, bármilyen fontos ügy merülne is föl» adót ki nem vethet; az országot megoltalmazni a király saját költségén tartozik, a mikor erre maga nem képes, a főpapok és urak banderiumait veheti igénybe és csak ha ezek is elégtelenek, szólíthatja föl a nemességet közfelkelésre; végre a nemesek tized- és vámmentessége is kimondatott.

A köznemesség érdekében rendelkeztek a törvények az iránt, hogy az utóbbi időkben emelt és rablóknak székhelyül szolgáló várak lerontassanak; az erőszakosan elfoglalt birtokok tizenöt nap alatt a jogos birtokosoknak visszaadás-

sanak ; az okozott károk és sérelmek tárgyában a vármegyék igazságot szolgáltatassanak ; az országos törvényszékek ülésszakaikat rendesen tartásák meg. Feltűnő, hogy szükségesnek látszott egyik törvénycikkben az igazságszolgáltatás leg-
elemibb követelését külön hangoztatni ; hogy tudniillik a király és a kormányzó a jogos panaszokat saját rokonaikkal és híveikkel szemköt is hallgassák meg.

Az országgyűlés nem feledkezett meg a jobbágyokról sem. Ezeknek a földesurak zsarnoksága ellen oltalmuk a kiköltözködés szabadsága volt, melyet részökre 1298-tól fogva több törvény biztosított. Most a rendek bírságot szabtak azokra a földesurakra, kik jobbágyaikat az elköltözéstől erőszakkal visszatartják.

A nemzeti királyság helyreállítása után sem találták feleslegesnek a rendek megismételni a régibb törvények azon rendelkezését, hogy a király egyházi javadalmakat és világi hivatalokat idegeneknek nem adományozhat. Kiváló önmérséklet jelét láthatjuk abban, hogy a külföldieket a kezeikre jutott váraktól és jószágoktól nem fosztották meg ; csak arra kérték föl a királyt, hogy azokat «visszaszerezni igyekezzenek».

A kormányzó hatáskörének szabályozásával a törvények nem foglalkoznak. Az országgyűlés a Hunyadi János kormányzóvá megválasztatása alkalmával (1446) kimondott jogelvet, a mely szerint «a kormányzónak olyan a hatalma, a

milyen a királyé», érvényben levőnek tekintette. Ezt hirdeti az a végzés, a mely elrendeli, hogy az összes királyi várak és a falakkal megerősített városok azonnal a kormányzónak adassanak át.

Ezek után Szilágyi, a mikor január 28-án az országgyűlési végzeményt megerősítette, azal a formulával élt, a melyet a királyok szoktak használni.*

Szilágyi, az 1458 ik év folyamán, a világosvári uradalmához tartozó Kladova falut az aradmegyei Varjáson fennálló pálos-rendi kolostornak adományozta. Az erről kiállított okirat tartalmát nem ismerjük; ** de feltehetjük, hogy ezen adományával Isten iránt háláját kívánta tanusítani az országgyűlésen elért nagy sikeréért.

A király- és kormányzó-választást Szilágyi nem késett bejelenteni azon hatalmasságoknak, melyekkel Magyarország diplomatiái összekötetésben állott. A magyar királyi udvarnál megtelepedett velencei származású Bono Alajost bízta meg, hogy a pápához, a milanoi fejedelemhez, a velencei és florenczi köztársaságok-

* Az országgyűlési végzemény fel van véve a *Corpus Juris* gyűjteményébe.

** Csakis egy XVI. századbeli feljegyzésből van ezen adományról tudomásunk. (Országos levéltár. *Acta Ecclesiastica Cameralia*. f. 67. n. 1.) V. ö. Rupp: *Magyarország helyrajza*. III. 71.

hoz intézett leveleket bemutassa. Ezeknek megírására nem használta föl Vitéz János váradi püspök tollát, mely egy evtized előtt a Hunyadi János leveleiben a cicerói styl remekeit alkotta meg. Hunyadi János egykori titkárát, Sári Péter fehérvári örkanonokot bízta meg a kancellári teendőkkel.

A levelek közül fönmaradt az, a melyet Sforza Ferencz milánói fejedelemhez irt a kormányzó. «Tisztelt barátjának» czímezi őt. Magasztalja jóakarátát, melyet «az ország és a nemzet» iránt mindig tanusított. «Az isteni irgalmaság — így folytatja ezután — visszaállította országunk és nemzetünk rég letűnt boldogságát, megdicsőítette a néhai Hunyadi János fejedelem és országkormányzó családját, melyhez mi is tartozunk és melyet a múlt időkben különféle szerencsétlen esetek és csapások nem kevésbé lesújtottak».*

A válasziratokból három került el az enyészetet. A pápa a kettős választás fölött «mérhetetlen örömét» tolmácsolja; a kormányzó «erényei és hadi ügyekben bebizonyított jártasága» arra a hitre jogosítják, hogy személyében «Magyarországnak egy második Hunyadi János jutott oszlályrészü . . . a kinek emlékezetes tetteit nemcsak utánozni fogja, hanem elérni is»; úgy, hogy király és a kormányzó

* *Diplomáciai Emlékek*, I. 4.

hatalmától a törökök és az összes hitetlenek megsemmisítése várható.¹

A milánói fejedelem, ki Szilágyit «excellen-tiás» és «fenség» (celsitudo) czimmal tiszteli meg, szintúgy, mint Medici Cosimo, a flórenczi köztársaság feje, ki «tisztelt barátjának... méltóságos fejedelemnek» czimezi, szintén kegyeletesen emlékeznek meg Hunyadi János-ról, a magyar nemzet iránt rokonszenvüket, a kormányzó személye iránt bizalmukat fejezik ki.²

VII.

Az országgyűlés már a királyválasztás napján elhatározta, hogy mielőbb követség menjen Podjebradhoz és a császárhoz, amant Mátyás szabadonbocsátására, ezt a szent korona kiszolgáltatására felszólítandó; ha pedig akár az egyik, akár a másik tagadó választ adna, fegyver erejével erőszakolja ki a kormányzó az ország jogos kívánságainak teljesítését.³

Ennek következtében Szilágyi fölkérte a

¹ 1458 márczius 14-ikén Theiner II. 313.

² A május 27. és június 6-ikán kelt levelek a flórenczi és milánói állami levéltárakban.

³ A velencei követ 1458 január 24. és 29-iki jelentései.

csehországi kormányzót, hogy Mátyást az ország határaihoz hozza, a hol őt a magyar követség átvehesse.

Podjebrad a találkozásra a legrövidebb határidőt, február 5-ikét, helyéül Strasniczot a morva-magyar határon tűzte ki.

A magyar követséget maga Szilágyi vezette. Vitéz váradi és Szilasi Vincze váczai püspökök, Rozgonyi János erdélyi vajda, Rozgonyi Sebestyén főlovaszmester, Országh Mihály főajtónálló, Bátor István főasztalnok voltak legelőkelőbb kísérői. Hozzájuk csatlakozott Hunyadi János özvegye, kit az a vágy, hogy mielőbb ölelhesse fiát, s az a kötelesség, a melyet a nádorral kötött szerződésben elvállalt, egyaránt készített az utazásra.

A kitűzött helyen és időben megtörtént a találkozás. A viszontlátás megható jelenetét fontos tanácskozások követték.

Podjebrad, miután tudomást nyert arról, hogy az országgyűlés Mátyást kormányzó gyámsága alá helyezte és arról is, hogy neki a nádor leányát szánták hitvesül, azt kívánta, hogy a Prágában kötött eljegyzéshez az anya, a kormányzó és a jelenlevő magyar főurak hozzájárulásukat nyilvánítsák ki, jóváhagyásukat adják. Ezzel kinos összeütközést támasztott.

Szilágyi Mihály és nővére, négy héttel az előtt, eskü alatt kötelezettséget vállaltak, hogy Mátyás, mihelyt az ország területére lép, Garai

László leányát házastársul veszi. Azt, hogy ezen az ő nevében elvállalt kötelezettséget vele elfogadtassák, következképen a tudtuk nélkül megkötött prágai eljegyzést megsemmisíttessék: az eskü szentsége mellett politikai érdek is követelte, mert előre látható volt, hogy a nádor, ha nagyravágyó terveinek utolsó maradványa romba dől, az elnémított gyűlölet felujuló ösztönétől indítatva, ellenök fordul. Szükségképen mindent meg kellett kíséreniök, hogy álláspontjukat érvényre emeljék.

Azonban váratlanul ellentállásra találtak. Az ifjú király kiváló tehetségekkal diszló elméjét és az erős akarat csiráival megtermékenyített jellemét gondos nevelés és válságos viszonyok idő előtt megérelték. Néhány év óta életében a megrendítő események szakadatlan lánczolatban következtek egymásután. A csalódások és szenvedések izzó tüzében lelke megaczélosodott. A vele született bátorság és önérzet a megaláztatás napjaiban a kihívó dacz alakját vette föl. Bécsi fogságában, mikor őrei magyar királynak csúfolták, egyideig elfojtott haragja abban a jellemző mondásban tört ki: Várjatok, még a ti királyotok is leszek!

Királynak érezte magát most anyjával és nagybátyjával szemközt is. A fiúi kegyelet és a hála érzései elől nem zárkózott el; de ezeknek sugallatait nagyjelentőségű tekintetek elnémították. Noha szíve, melyet Podjebrad Katalin, a

fejletlen gyermek meg nem hódíthatott, szabad volt; azon gondolattal, hogy életét és trónját bátyja gyilkosának leányával oszsa meg, nem tudott megbékülni. Arra sem volt hajlandó, hogy atyja ellenségének kedvéért atyja szövetségese irányában a háládatlanság bűnét kövesse el és így uralkodói pályáját a szószegés tényével nyissa meg. Az érzelmi szemponttal, felfogása szerint, a politikai érdek találkozott; mert Podjebrád barátságát értékesebbnek, ellenséges indulatát veszélyesebbnek tekintette, mint a nádorét. Ezek után anyjától és nagybátyjától a terveik meghiúsulásával járó megaláztatást, az esküszegés bélyegét nem háríthatta el. Szilárdul ragaszkodott elhatározásához, hogy Podjebrád leányát veszi nőül.

Szilágyi Mihály és Hunyadi Jánosné kénytelenek voltak meghajolni akarata előtt. Arra, hogy őt, miután a nádor leányának kezét visszautasította, a trón és a családi örökség birtokából kizárják, a mit Szegeden esküvel ígértek, nem is gondoltak.

Mindazáltal, hogy magukat a szegedi szerződéssel nyílt ellentétbe ne helyezték: azt a formát választották, hogy Mátyás állítja ki a Podjebrád által kívánt biztosító oklevelet.

Ebben — Magyarország «választott királyának» czímezve magát — előadja, hogy fogsága idején ígéretet tett Podjebrádnak, hogy vele szövetségre és leányával házasságra lép. Most

kinyilatkoztatja, hogy királylyá megválasztatása után szándékát nem változtatta meg, minélfogva Podjebráddal és fiaival szoros szövetségre lép, a leányával kötött eljegyzést eskü alatt megerősíti, azzal a kötelezettséggel, hogy jegyesét egy esztendő letelte előtt udvarába veszi és a mikor maga megkoronáztatik, őt királynévá megkoronáztatja.

Ehhez azután egy záradékot csatolt, amely arra volt hivatva, hogy anyjának és nagybátyjának a nádorral szemközt fedezetet nyújtson.

Ugyanis, Podjebrád beleegyezésével megállapított az, hogy ha később «bárkinek tanácsára» Mátyás az eljegyzést fel akarná bontani, százezer forint birságot tartozik fizetni.

Az oklevél szövegében anyja és nagybátyja hozzájárulása és jóváhagyása felől nem tesz Mátyás említést. A végén csak annyit mond, hogy az oklevél alá «nagyobb bizonyág kedvéért (in majus testimonium) anyja, a kormányzó és a jelenlevő urak pecséteiket függesztették (sunt appensa)».*

A kormányzó tehát mint tanu, nem mint gyám működött közre ezen fontos tényben, a melylyel Mátyás az önálló, nagykorú uralkodó jogait gyakorolta.

* Mátyás király február 9-ikén kelt oklevelét kiadta Teleki. X, 373. Hasonlag kiadta Podjebrád Györgynek ugyanazon napon, megfelelő szövegben kiállított okiratát, 576.

Hasonlóképen, mikor Magyarország területére léptek, Szilágyi nem emelt kifogást az ellen, hogy az ifjú király a maga nevében írt levelekkel értesítette az ország hatóságait haza érkezése felől.*

Majd négy nappal Budára érkezésük után, nagy fontosságú rendeletet bocsátott ki Mátyás. Elmondja, hogy «az ő gyenge kora miatt» az országgyűlés egyhangú határozattal nagybátyját kormányzóvá választotta, az országot és a királyi jogok gyakorlását rábizta; most pedig a maga részéről is őt «mindazoknak, a miket az ország állapota, érdeke és java követel, elintézésére és végrehajtására teljes hatalommal ruházza föl; minélfogva elrendeli, hogy az összes hatóságok a kormányzó iratait a királyi iratokkal egyenlő érvényűnek tekintsék, parancsait teljesítsék»,**

Szilágyi politikai értelmiségét nem helyezi kedvező világításba az az eljárása, hogy ilyen rendelet kibocsátását kívánta és helyeselte. A rá nézve előnyösnek látszó tartalom mögött

* Az 1458 február 12-kén Semptéről Sopron városához intézett királyi levél ki van adva *Hazai Okmánytár*, IV. 389.

** A február 20-ikán kelt rendeletnek a slavóniai bánokhoz intézett példánya megvan a bécsi udvari könyvtárban. (Kivonatossan ismerteti Horváth Mihály a *Történelmi Tár* IX. kötetében.) Szövegét 1568-ban Mérei Mihály nádori helytartó felvette egy emlékiratába. (Országos levéltár, *Acta Neoregistrata*. Fasc. 20. n. 96.).

lappangó veszélyt nem látta meg. Elismervén a király azon jogát, hogy hatalmát átruházhatja, a hatóságoknak utasításokat adhat: Szilágyi az országgyűlés által megválasztott gyám helyett a király által kinevezett helytartóvá lett, a kinek hatalmát a király belátása szerint korlátozhatja vagy megszüntetheti.

Egyébiránt Mátyás az uralkodói hatalom teljességét alighogy írásban átruházta nagybátyjára, tényleg maga vette igénybe. Szilágyi pedig tovább siklott lefelé a jogfeladás lejtőjén.

Ugyanis már néhány nappal utóbb, márczius első felében, a királyi adományok egész sorozatát fogadta el: a Hunyadi-örökségből a beszercei örökös grófságot és Lippa várát; a magtalan halál és hűtlenség következtében a koronára szállott birtokokból Temes megyében Keresztúr helységet, Csanádban Hegyes és Halmos helységeket, Keve megyének hat helységében fekvő birtokrészeket.

A királyi bőkezűség ezen nyilatkozatainak indokolására Mátyás magasztalásokkal halmozza el Szilágyi «buzgó hűségét, nagy erényeit, soknemű szolgálatait és hősi tetteit». Elmondja róla, hogy «hűségének tökéletességével másokat túlszárnyalt, hatalmas erényeivel az ország és a király becsületének nagylelkű föntartója és oszlopa lett.» «Elismerjük — így szól egyik helyen, — hogy a mikor néhai fenséges László király minket ártatlanul és ok nélkül letartóz-

tatott, párthívei pedig ellenünk és anyánk ellen támadtak: egyedül Mihály kormányzó buzgóságának és nagylelkűségének köszönhattuk, hogy szabadságunkat visszanyervén, szerencsésen az ország kormányzásának birtokába léphettünk».*

A hízegő nyilatkozatokkal felékesített adománylevelek elfogadása után a kormányzó nem emelhetett kifogást az ellen, hogy mások javára is gyakorolja Mátyás az adományozás jogát. Márczius első felében kiállított kilencz királyi adománylevelet ismerünk, a melyek közül egytlen-egyben van a kormányzó hozzájárulása megemlítve és függ Mátyás pecsétje mellett a Szilágyié.**

Az uralkodó hatalom egyéb tényeinek végzésében sem akadályozta meg a kormányzó Mátyást, a ki közvetlenül érintkezett a külső hatalmasságokkal: levelezett a pápával, követet küldött a császárhoz, két magyar püspököt megbízott, hogy a cseh királylyá megválasztott

* 1458 márczius 1., 4., 9-ikénkelt királyi adománylevelek az Országos Levéltárban 15216, 15218, 3083⁹ sz. A kevemegyei adományozásról Csánki, II. 122. Lippa adományozásáról az oklevelet nem ismerjük; de tudjuk, hogy a vár 1457-ben még a Hunyadiak, 1458-ban már Szilágyi birtoka van.

** Négy királyi adománylevél az Országos Levéltárban. A többi: *Károlyi-Oklevéltár*, II. 319. Kaprinai, II. 147. *Hazai Okmánytár* IV, 391. *Történelmi Tár*, 1896, évf. 515,

Podjebrádot királylyá koronázzák ; a nádorral, az erdélyi vajdával és a Szentgyörgyi grófokkal fontos tárgyalásokat folytatott. Az utóbbiakkal kötött szerződés szövegében meg van említve, hogy azt Mátyás anyjának és a kormányzónak «akaratóból és beleegyezésével (de voluntate et consensu), úgyszintén a főpapok és bárók tanácsára (consilio) állapította meg ; de éppen az ez a formula azt tünteti ki, hogy a kormányzó a királyi jogokat nem gyakorolta, hanem csak azok gyakorlásában közreműködött és ezen tekintetben a király anyjával egyenrangú tényezőnek volt tekinthető, a mit az a körülmény jelez, hogy az oklevél alatt a király pecsége mellett nemcsak Szilágyi Mihályé, hanem Hunyadi Jánosné is ott függ.*

Magától Szilágyitól, a Budára visszaérkezése után lefolyt négy heti időközben, csak kisebb jelentőségű kormányzati tényekre vonatkozó három irat maradt fenn, a melyekben hatalmaskodási ügyben intézkedik ; a szebeni polgárokat utasítja, hogy a kárt, melyet a havasalföldi vajda alattvalóinak okoztak, térítsék meg ; a vajdát

* Ezen oklevél, mely 1458 márczius 12-ikén kelt, az Országos Levéltárban. Ugyanott Mátyásnak több más rendelete is van 1458 márczius első feléből. A pápával folytatott levelezésre nézve l. Theiner II. 312, 317. A Podjebráddal, a császárral, a nádorral és az erdélyi vajdával való érintkezéseire nézve ; *Hazai Okmánytár* IV. 391. *Mátyás levelei*. I. 353.

meginti, hogy a szebeniekkal békességben éljen.*

A viszonyok illetén alakulásának oka maga Szilágyi volt, a ki állásának jogait érvényesíteni nem tudta. De helyzetének lealázó voltát szükségkép érezte; annál inkább, mert az udvarnál tartózkodó főpapok és világi urak az ő törvényes hatalomkörén ejtett sérelmek miatt nem szólaltak föl, sőt háttérbe szorítását szívesen látták.

Nem lévén elég ereje, hogy az elvesztett tért visszahódítsa, másoktól sem várhatván támogatást: a legelső kínálkozó alkalmat megragadta, hogy feltűnés nélkül félre vonuljon.

VIII.

Brankovics György szerb fejedelem fia és utódja, Lázár, alig egy esztendeig tartó uralkodás után, az 1458-ik év első napjaiban meghalt. Fiúgyermeké nem volt; leányait és megvakított fitestvéreit az uralkodásra alkalmatlannak vélte. A törököt gyűlölte, a magyart nem szerette; meg akarta tehát akadályozni, hogy országa akár az egyiknek, akár a másiknak hatalmába jusson. E végből ő, a szakadár görög egyház híve, végrendeletében Szerbországot a

* Teleki, X. 578, 582.

római szent-székre hagyta és a Magyarországon működő pápai követet fölhívta, hogy a kormányt vegye át. Valószínűleg az a reménység vezérelte, hogy a pápa képes lesz, a keresztyén hatalmak segítségével, Szerbországot a török hódítás-tól megoltalmazni.

Terve annyira merésznek és valószínűtlennek tűnik föl, hogy csak is a minden kétséget kizáró történeti emlékek tanuskodása mellett fogadhatjuk el a tényt hitelesnek.

A deszpót halálának és intézkedésének híre a király-választó országgyűlés alatt érkezett Budára. Carvajal bibornok abban a meggyőződésben volt, hogy a hagyatékot, az azzal járó jogokat és kötelességeket, a szent-szék nem utasíthatja vissza. Noha tudnia kellett, hogy amazok érvényesítésére és ezek teljesítésére a megfelelő eszközöket nélkülözi, a nélkül, hogy szükségesnek látta volna Rómából utasításokat kérni, közlé a kormányzóval, hogy azonnal útra kél Szerbországba.*

A végrendelet és a legátus elhatározása a magyar korona főnhatósági jogaira sérelmes volt.

Azonban Szilágyi Mihály, a pápai legátusnak a Hunyadi-ház irányában sokféleképen be-

* Velencei magyarországi követének január 29-iki és márczius 20-iki jelentései. Brankovics Lázár végrendeletéről szól a pápa is 1458 márczius 14-iki leveleiben. Kaprinai, II. 152. Theiner, II. 313.

bizonyítottjóakarata által le lévén kötelezve és azt a jövőre is megőrizni óhajtván, nem gördített útjába akadályokat; sőt a Nándorfehérvártt elhelyezett másfélezer magyar fegyverest rendelkezésre bocsátotta, két magyar urat rendelt mellé kísérőül és követet küldött előre, ki a legátus jövetelét a szerb uraknak bejelentse. Carvajal január 30-ikán elutazott.

Azonban eredménytelenül járt. Csak Nándorfehérvárig jutott el. A török hadaktól eláraszott Szerbország területére nem léphetett. Márczius 12-ikén már ismét Budán volt.

Közléseiből a kormányzó azt a meggyőződést merítette, hogy Szerbországnak török járom alá jutása csak gyors és erőteljes intézkedésekkel hárítható el. Elhatározta, hogy személyesen vezet oda sereget. Lelke vonzalmát követte, a mikor ifjúsága és férfikora küzdelmeinek színhegyére készült visszatérni. Mindazáltal az indító okok között helyet foglalt az a kényes helyzet, a melybe Mátyással szemközt jutott, s a reménység is, hogy a szerb fejedelmi széket a maga számára kiküzdí.

Elhatározását a pápai legátus örömmel fogadta s vállalkozott, hogy új keresztes hadat fog gyűjteni. Szilágyi 500 lovast királyi testőrségül hagyván hátra, a többi haderő élén, márczius 18-án megindult.*

* Velenceze magyarországi követének 1458 márczius 20-iki jelentése.

Útközben Lippán állapotott meg. Itt tette meg az intézkedéseket, hogy Hunyadi László teteme a budavári plébániatemplomból Gyulafehérvárra vitessék át és a székesegyházban atyja sírja mellett, fényes szertartással örök nyugalomra helyeztessék.* Néhány nappal utóbb Carvajalt kereste föl levelével. Keletről kapott jelentések alapján értesítette, hogy a szultán nagymérvű készüléteket tesz Magyarország ellen. «Mivel pedig — írja neki — Atyaságod, az apostoli széktől nyert megbízatásánál fogva, a keresztyénség válságos helyzetében segítséget tud nyújtani, kérjük, utasítsa a keresztyén népet, mely Krisztus nevében, a kereszt ellenségeinek megtörésére, a keresztet fölvette, hogy mihelyt fölszólításunkat megkánia, azonnal zászlónk alá gyülekezzenek».*

Márczius végén már Nándortehérvártt volt elfoglalva a vár megerősítésével, a mely célra ácsmestereket és épületfát hozatott Budáról. Ugyanekkor Szerbország területén több határszéli várat megerősített. A Duna másik partján pedig Péterváradba, a melynek apátja ellen a hűtlenség vádját emelte, saját embereit he-

* Ez ügyben Szeben városhoz márczius 20-ikán intézett rendeletét közli Teleki, X. 583.

** *Diplomáciai Emlékek*. I. 15. (A datum helytelenül van föloldva. Márczius 26-ikának kellene állania 19-ike helyett.)

lyezte el. Mintegy 8000 fegyverrel rendelkezett.

Fenyegető magatartása következtében a török csapatok, melyeket a szultán a végből küldött, hogy Brankovics Lázár egyik megvakított fivérét, Gergelyt, a fejedelmi székbe helyezték, ezzel együtt kitakarodtak.

Ekkor Szerbországban a másik megvakított herceg, István deszpót és Lázár férfiass lelkű özvegye, a Paleologok császári családjából származó Ilona fejedelemasszony ragadták magukhoz a kormányt. Szilágyi tárgyalásokat indított meg velök az iránt, hogy a fejedelemséget, melynek megtartását ők nem remélhették, néki engedjék át. Kárpótlásul felajánlotta a nagyértékű (mintegy 40,000 arany forintot jövedelmező) magyarországi uradalmakat, melyeket Brankovics György egykor adományul kapott, de később kényszerült Hunyadi Jánosnak átadni.*

Azonban Szilágyi csakhamar átlátta, hogy a körülmények tervének megvalósítására nem alkalmasak; ennél fogva egyelőre elejtette azt, hogy később kedvező viszonyok között újból fölkarolja. Most azon volt, hogy István deszpót és az özvegy fejedelemasszony hűségét a magyar korona iránt s jóindulatát a maga részére biztosítsa. Velök egyességre lépett, a melynek

* A velencei követ 1458 ápril 1., 12., 24-iki jelentései. Ugyanott 10—21.

értelmében ők Galambócz vár átengedéseért a magyarországi uradalmakat visszakapják.

Miként a politikai alkudozásokban, szintúgy a hadi munkálatok tekintetében is, Szilágyi rejtélyesnek mondható eljárást követett. Noha május elején tizenötezer török nyomult Szerbországba, a legátust arra kérte föl, hogy a keresztesekből csak kétezeret küldjön Nándorfehérvárra, a többi pedig várja be az ő újabb rendeletét. Mikor a törökök Galambóczot, majd Osztraviczát vették ostrom alá, ő semmit sem tett ezen várak megmentésére, sőt Nándorfehérvárról Lippára ment, a honnan Carvajal bibornoknak azt az utasítást küldötte, hogy a keresztések egyelőre «ne mozduljanak».*

Június elején visszatért ugyan Nándorfehérvárra, de tétlenül szemlélte a két mértföldnyire fekvő Zsarnó-vár vívását. Arra szorítkozott, hogy egy török csapatot, mely Nándorfehérvár kapujáig kalandozott, visszavert. A keresztések küldését folytonosan ellenezte s azt javasolta a királynak, hogy a főpapokkal és urakkal jöjjen Szegedre, a hol ő is megjelenik, s ott határozzanak a teendők felől.

Mátyás erre rá nem állott; Pesten kívánta

* A velencei követ május 13-iki jelentése és Szilágyinak május 21-ikén Lippáról a legátusnak írt levele. (Ügvanott 25., 27. A legátus levelének dátuma itt hibásan van megállapítva.)

a szent-György-napra kihirdetett és elhalasztott országgyűlést megtartani; ide várta Szilágyi megjelenését.

A pápai legátus aggódva kísérte figyelemmel a kormányzó magaviseletét. Május végén el volt tökéelve, hogy Nándorfehérvártt fölkeresi őt. Teljesen fölszerelve, indulóban volt Pestről, de Szilágyitól vett értesítés következtében rendelkezéseit vissza kellett vonnia s útját elhalasztotta. Majd örömmel karolta fel a szegedi találkozás tervét és noha a király azt el nem fogadta, ő június közepén, munkatársa, De Oddis assisi püspök kíséretében, elutazott Szegedre. Itt két hétig várakozott, míg a kormányzó megjött. Két napot töltöttek együtt, bizalmas értekezésben. A megállapodás az volt, hogy a törökök ellen a hadjáratot el kell halasztani. Míg a bibornok Péterváradra ment, hogy az ott veszteglő keresztéseket türelemre és kitartásra buzdítsa, Szilágyi folytatta útját Pest felé.*

Magatartásában a királyi udvarnál válságos fordulat következett be.

Távolléte alatt Mátyás a királyi hatalmat

* A velencei követ május 31., június 16., július 1. és 8-iki jelentései, Frangepán István június 22-ikén és az assisi püspöknek július 5-ikén kelt levelei. Részben kiadatlanok, a milánói állami levéltárban, részben kiadva. *Diplomáciai Emlékek*, 32. Magyarország mellék-tartományainak oklevéltára II. 237.

korlátozatlanul gyakorolta. A kormányzóval is mint alattvalójával bánt. Erről tanuságot tesz rendelete, melyben meghagyja neki, hogy a kalocsai érsekség adófizetéstől mentesített jobbágyaitól adóbehajtás czímen lefoglalt ingóságokat szolgáltatassa vissza és őket hasonló zaklatásoktól jövőben kimélje meg.*

Noha e szerint hatalmi igényeinek a kormányzói állás legkevésbé sem állott útjában, önérzete még annak a látszatát is, hogy gyámság alá van helyezve, tűrhetetlennek találta. Egyszersmind szükségesnek ismerte föl azt, hogy a gyámságtól való fölmentése törvényes formában az országgyűlésen történjék. Ezt a célú nagybátyja beleegyezésével, az ő önkéntes lemondása által kívánta elérni. Ezért a szent-György napra kihirdetett országgyűlés megnyitását pünkösdi nyolczadára halasztotta el, a mit azzal indokolt rendeleteiben, hogy a kormányzó, az ország alsó részeiben való elfoglaltsága miatt, előbb nem jelenhetik meg.** Mivel pedig Szilágyi erre a határnapra sem érkezett meg, az országgyűlés megnyitásával a király még hat hétig késett.

Mátyás, a mikor kívánságát a kormányzóval közölte, utalhatott atyja példájára. Hunyadi János ugyanis, mikor az ország rendei V. Lászlót,

* Zichy-Oklevéltár, X. 6.

** Ugyanott 9.

noha csak tizenhárom éves volt, nagykorúnak és az uralkodói jogok gyakorlására képesítettnek ismerték el, a kormányzóságról készséggel lemondott.

Azonban Szilágyi ragaszkodott állásához és arra, hogy attól önként megváljék, rábirható nem volt.

Mátyás ekkor túltette magát nagybátyja ellenkezésén. Az országgyűlés színe előtt az ország törvényeinek és szabadságainak megtartására ünnepélyes esküt tett, a melynek elfogadásával az ország rendei a törvények végrehajtásának hatalmát és a nemzeti szabadságok megoltalmazásának köteleességét ráruházták.

A király nem kívánta, hogy a kormányzói állás megszüntetése nyíltan kimondassék. Megelégedett azzal, hogy az alkotandó végzésekben csak a királyról legyen szó, a kormányzóról pedig említés ne tétessék.*

Ily módon kimélte nagybátyja érzékenységét. Ellenben rideg kiméletlenséggel lépett föl az ország első zászlósúrával szemközt. Garai László nádor, mivel a szegedi szerződés föltételeit Szilágyi és Hunyadi Jánosné nem teljesítették, feloldottnak tartotta magát azon kötelezettségtől, hogy Mátyásnak meghódoljon. Nem jelent meg

* Mindez kitűnik az országgyűlési végzemény szövegéből, melyet Kovachich adott ki. *Vestigia Comitiorum*. 298—330.

az udvarnál s az országgyűlésről is elmaradt. A tarthatatlanná vált helyzetnek Mátyás azzal vetett véget, hogy Garait nádori méltóságától megfosztotta és helyébe megbízható hívét Országh Mihály főudvarmestert nevezte ki.*

A nádori méltóság betöltésének jogát, melyet korábbi századokban a király az ország rendjeivel együtt gyakorolt, Zsigmond király önkényesen magához ragadta.** Halála után az 1439-ik évi országgyűlés a régi gyakorlathoz való visszatérést követelvé, megállapított, hogy «a királyi felség az ország nádorát, az országos régi szokás úgy kívánván, a főpapok, főurak és az ország nemeseinek közös akaratából válaszsza, mivel a nádor a rendek részéről a királyi felségnek és a királyi felség részéről a rendeknek igazságot szolgáltat». Az 1444. évi országgyűlés ezt a törvényt megváltoztatta ugyan, de csak Ulászló király javára. Garai 1447-ben országgyűlésen választatott meg nádorrá.

Országh Mihály kinevezésében törvénysértést, Garai László elmozdításában pedig személyes sérelmet láthatott Szilágyi, a ki a szegedi szer-

* A napot, a mikor ez történt, nem határozhatjuk meg. A bevégzett tényről említést tesz Mátyás már július 27-ikén. (A k. okirat az Országos Levéltárban. 12901. sz.)

** Erről tanuskodik 1437 márczius 7-ikén kelt oklevele, melyben Hédervári Lőrinczet nádorrá nevezi ki. *Hédervári-oklevéltár*, I. 180.

ződésben esküvel kötelezte magát, hogy Garait összes métóságaiban megtartja és megtartatja.

Országkineveztetésével Mátyás nem az első törvénysértést követte el. Garai elmozdításával a szegedi szerződésen nem először ejtett csorbát. De Szilágyi most a saját sértett érdekeinek és csalódott becsvágyának nagyító üvegén keresztül szemlélte a fejedelmi önkény nyilatkozatait.

Kétségkívül megkísérlé heves szemrehányásokkal a királyt az útról, a melyre lépett, leteríteni, szándékai elejtésére, elhatározásainak megváltoztatására rábírní. Mivel pedig eredményt nem ért el, szakított vele és az országgyűlés végét be nem várva, távozott.*

Felháborodásában úgy vélekedett, hogy mivel Mátyás megválasztatásában ő volt a főtenyező és mintegy kezességet vállalt érte: tetteiért a felelőség ő rá hárul és az ő kötelessége az országtól elhárítani azt a veszedelmet, melylyel az uralkodó zsarnoki hajlamai fenyegetik. E mellett a szegedi szerződésből kifolyólag köte-

* Szilágyi július 21-ikén a tolnamegyei Szigetfőn tartózkodott. A velencei követ július 8-iki jelentéséből tudjuk, hogy azon napon az országgyűlés még nem kezdette meg tárgyalásait, a melyek (mint a végzeményből tudják) tizenkét napig tartottak. E szerint kétségtelen, hogy Szilágyi az országgyűlés befejezésekor már nem volt Pesten.

lezettnek tekintette magát arra, hogy a nádort a szenvedett-sérelem megtorlásában támogassa. Talán az a gondolat is fölmerült lelkében, hogy a trónt, melyre méltatlannak ítélte öcscsét, ő maga foglalja el.

Csakis ily módon magyarázható meg azon lépése, mely Mátyás ellenségeinek körébe vezette.

Július 21-ikén a tolnamegyei Szigetfőn, Bodó Gergely birtokán állapotodott meg és kormányzói minőségében Szeben városhoz rendeletet bocsátott, a mivel jelezte, hogy kormányzói jogaival élni szándékozik.*

Útját folytatva Simontornyára ment, a nádor tartózkodási helyére, a hol Ujlaki Miklóst is találta, ki Mátyásnak színleg meghódolt, de örömmel ragadta meg a kedvező alkalmat, hogy ellene forduljon.

Ezekkel július 26-ikán szövetségre lépett. Az erről szóló okirat élén előadják, hogy «érett megfontolással tanácskozáván az ország békés, nyugalmas állapotának fönntartásáról, saját jólétük előmozdításáról, mindnyájuk biztonságának megóvásáról, nehogy egyenetlenségükből az országra vizsályok, reájuk alkalmatlanságok keletkezzenek: örök és felbonthatatlan frigyre lépnek».

* Teleki. X. 592.

Fogadják, hogy bárhonnán, bárkitől, bármily módon őket érő veszélyek és alkalmatlanságok között egyik a másikat minden erejével segíteni fogja; ha bárki, legyen az idegen, vagy az ország lakosa és akármilyen magas állást foglaljon el, akár ellenök, akár híveik és pártfeleik ellen támadást intéz vagy erőszak alkalmazását tervezi: közös erővel fognak ellene fordulni.

A fogadást esküvel erősítették meg. De ennek erejében — talán saját tapasztalataik után — nem bizván, a szövetség-okiratba kivételes, különös rendelkezést iktattak be. Megállapítják, hogy az, a ki közülök a szövetségben elvállalt kötelezettséget nem teljesíti, magára vonja a nagy egyházi kiközösítést, melyet a főpapok kihirdetni kötelesek és a melytől a feloldozást a pápa sem adhatja meg, de ha megadná is, érvénytelennek kellene tekinteni! *

Naiiv felfogásra vall az a föltevés, hogy ezen rendelkezés az eskünél hatásosabbnak fög bizonyítani és az a gondolat is, hogy a pápa feloldozási hatalmát korlátozni képesek. Egyáltalán a szövetségi okirat az indokok és a czélok tekintetében a nyíltságot, a formulázásban a szabatosságot nélkülözi. Csakis azon kötelezettség, hogy egymást bárki ellen, bármilyen magas állású legyen is, védelmezni

* Teleki. X. 593.

fogják, utal arra elég világosan, hogy Mátyás ellen irányul. Azzal, hogy Szilágyi kormányzónak, Garai nádornak czimeztetik, nyíltan hirdetik, hogy amannak fölmentését és ennek letételét érvénytelennek tekintik. Az elvállalt kötelezettségek defensiv természetűek ugyan, de a szövetségeseknek el kellett készülniök arra, hogy a pártütés zászlaját kitűzik és a király ellen sikra szállanak.

Ezért oda törekedtek, hogy másokat csatlakozásra birjanak. Néhány nap alatt kilencz főúr járult a szövetséghez, köztök Rozgonyi János.*

IX.

Mátyás, noha a pesti országgyűlésen a köznemességet újabb engedményekkel szorosán magához csatolta és így hűségére, áldozatkészségére számíthatott, a polgárháború válságait el akarta hárítani. Megalázta magát és Vitéz János püspök vezetése alatt követséget küldött nagybátyjához. Ez azonban engesztelhetetlennek mutatkozott, az ajánlatokat visszautasította és se-rege élén megindult Budavára felé. A fővárostól már csak nyolcz mérföldnyi távolságban táborozott, a mikor Vitéz másodízben jelenvén

* 1458 augusztus 15-ikén kelt tudósítás. *Fontes.* XX. 159.

meg előtte, kijelentette, hogy kész tárgyalásba bocsátkozni, de csak azon föltétel alatt, ha a király személyesen jó hozzá táborába.

Mátyás büszkeségét leküzdve, eleget tett ezen kívánságnak. Augusztus 8-ikán, anyja és az udvaránál tartózkodó főpapok, urak és nemesek kíséretében megjelent a pártütő táborban. Ezzel meghatotta nagybátyja szívét, kielégítette hiúságát. Nyolcz napot töltöttek együtt. A tárgyalás nehézkesen folyt; a velencei követ jelentése szerint «nagyon súlyos» föltételeket szabott Szilágyi, a ki azonban végre is engedett és meghozta a tőle követelt áldozatot: lemondott a kormányzói méltóságról. Viszont a király megerősítette a kezei között levő várak, városok és uradalmak birtokában.

Mire együtt, derült hangulatban tértek vissza Buda várába. Itt, Szent István napján, a király ünnepélyes szertatással végezte Szilágyi beiktatását a beszterczei örökös grófságba.*

Ezen alkalommal a teljes kibékülés tanujelül, hálája kifejezését megújítva iktatta egyik okiratába. «Sok ok késztet — úgymond — nagybátyánk iránt bőkezűsége és nagylelkűsége. Az első a vérrokonság, mely a jóindulat és szeretet érzelmeit sugalmazza. A másik az ő bölcsesége és igazi lelki nagysága. Ő ugyanis, részint

* Velenceze magyarországi követének augusztus 1, 8. és 23-iki jelentései.

a mi biztonságunk és felmagasztaltatásunk érdekében, részint az ország és az egész kereszténység javára, nagy és hasznos dolgokat mívelt, fáradságok és veszélyek elől ki nem tért; a mely véghez vitt tetteinek fényéről és jelentőségéről más iratunkban máris bővebben szólottunk.»

Az oklevél, a mely ezt a nyilatkozatot tartalmazza, nem adománylevél. Harmadfél esztendő előtt Becse és Somlyó várakat Szilágyi visszadta Brankovics Györgynek és örököseinek. Ezt a király most azzal a megszorítással hagyta jóvá, hogy azon esetre, ha Brankovics György fiai magtalanul halnak el, vagy hűtlenség bűnébe esnek, vagy végre Galambócz várát a törökök kezébe szolgáltatnák: Szilágyi azt a két várat visszafoglalhatja.*

Négy nappal ezen oklevél kiállítására után, augusztus 24-ikén hírnök érkezett Budára, azzal a tudósítással, hogy Galambócz vára az örseg árulása következtében a törökök kezeibe került.

Erre a hírre már másnap a király, Szilágyi kíséretében, sereg élén útra kelt Szerbország felé. Carvajal bibornok és több magyar főúr csatlakozott hozzájuk.**

* 1458 augusztus 20. Kaprinai II., 105.

** A velencei követ augusztus 25-iki jelentése Budáról és szeptember 13-ikán Raguzából Velenczébe írt levél. *Magyarország melléktartományainak oklevéltára.* II. 241—242. És a velencei követ augusztus 27-iki jelentése, a milánói levéltárban.

Szeptember első napjaiban Nándorfehérvártt voltak. Itt Szilágyi új tárgyalásba bocsátkozott István deszpóttal, a kinek ígéretet tett, hogy a törököktől visszahódítandó területeket megkapja, de tőle viszont Szendrő vár átadását követelte.¹

Ugyanekkor Tamásfia István bosnyák király igényt emelt Szerbországra és Mátyásnak fölajánlotta segedelmét a törökök elleni háborúban, ha a szerb fejedelemséget elsősülött fiára ruházza. Mátyás késznek nyilatkozott az ajánlat elfogadására, csak azt kívánta, hogy a bosnyák király a legközelebb tartandó országgyűlésen személyesen jelenjék meg.²

Ezt az országgyűlést be nem várván, Mátyás a nagy méretekben megindított hadikészületek költségei fedezésére, az ország rendjeinek hozzájárulása nélkül, a nyolcz hónappal az előtt hozott törvény tilalma ellenére adót vetett ki.³

¹ A szeptember 13-iki, fentebb jelezett raguzai levél. A velencei követ október 1-én kelt jelentése. (*Diplomáciai Emlékek.* 36.) Mátyás király 1459 július 18-án kelt adománylevele, a M. T. Akadémia kéziratgyűjteményében.

² A velencei követ október 9-ikén kelt jelentése. *Diplomáciai Emlékek.* 38.

³ Ezt az imént idézett követi jelentésből tudjuk. Noha ez az egyetlen történelmi emlék, mely az adó kivetéséről szól, megbízhatóságát nem vonhatjuk kétségbe.

Mátyás politikájának ezen két merész tényével összeesik és kapcsolatban van második összeütközése Szilágyival, a ki a Brankovicsokkal folytatott tárgyalásait és Szerbországra vonatkozó saját terveit megghiúsítva látta a fejedelemségnek a bosnyák uralkodóházra átruházásában, a tövénytelen adó kivetésében pedig a király önkényes hajlamai által felidézett aggodalmainak újabb igazolását látta.

Elégületlensége olyan fenyegető nyilatkozatokra és lépésekre csábította őt, hogy magatartása a hűtlenség befejezett bűntényének volt minősíthető.

Valószínűleg simontornyai szövetségeseihez fordult s a hozzájuk intézett levele került a király kezeibe vagy pedig kísérletet tett, hogy sereget pártütésre bírja, s erről nyert a király tudomást.

Mátyás most már trónja biztonságának és az ország békességének érdekében kíméletlen szigorú alkalmazott. Szilágyit elfogatta és szükségesnek látta, hogy erről a rendelkezéséről az országot értesítse. Nándorfehérvárról október 8-ikán szétküldött irata néhány sorból áll.

«Bátyánkat — úgymond — tekintetes és nagyságos Szilágyi Mihály beszterczei grófot, bizonyos észszerű okok miatt, a melyeket Hűségteknek maga idején fel fogunk tární, fog-ságba vetettük. Hűségtek legyen meggyőződve

afelől, hogy ezt alapos és jogos okok miatt tettük.»¹

Fenyegetődzött, hogy nagybátyját kivégezteti. De kétségkívül nem volt egyéb szándéka, mint hogy megfélemlítse ellenségeit és meggyőzze híveit arról, hogy erős keze, mely az ország hajóját irányítja, viharok közepett sem ernyed. Néhány napig a kérlelhetetlennek szerepét játszotta. Mikor azután Carvajal bibornok közbenjárt, készséggel engedett kérelmének és úgy tüntette föl eljárását mintha Szilágyi életének megkegyelmezve, a szent-szék szava előtt hajolt volna meg; pedig csak politikai érzékének sugallataira hallgatott.²

Azonban Szilágyit őrizet alatt tartotta, Világos várát jelölte ki börtönéül, a beszterczei grófságtól megfosztotta és várait lefoglalta.³

Az ország rendei a király erőteljes föllépését, noha az igazságszolgáltatás követelményein

¹ Az erdélyi szász városokhoz intézett példányból kiadta Katona. XIV., 101.

² A velencei követ jelentése, mely az elfogatásról szól, nem áll rendelkezésünkre. A következő év szeptember 13-ikán kelt jelentésében visszatér erre az eseményre. *Diplomáciai Emlékek*, I., 65.) Carvajal közbenjárásáról megemlékezik 2462-ben a pápai nuntius zárjelentése.

³ Erről az imént idézett két jelentés szól. — Beszterczei grófok címét Székely Mihály és Hederfajai István viselik 1459 november 1-én. (*Teleki-oklevéltár*, II. 73.)

túltette magát, megnyugvással fogadták. Tekintélyének megszilárdulásáról tanúskodnak az eredmények, a melyeket néhány héttel utóbb, a szegedi országgyűlésen elért. Azonban kétségtelen, hogy azon okok között, melyek a Hunyadi-ház korábbi ellenségeit, Garai Lászlót és társait 1459 elején arra készítették, hogy a magyar koronát a császárnak ajánlják föl, Szilágyi bebörtönzése is helyet foglalt.

Elfogatása megmentette Szilágyit attól, hogy ezen pártütésben részes legyen és így a nemzeti politika árulójává süllyedjen. De egyúttal megfosztotta az alkalomtól, a mely éppen ekkor nyílt előtte, hogy nemzete érdekeit egy nagy európai gyülekezésben képviselje.

Az 1458-ik év nyarán Piccolomini bibornok II. Pius néven a pápai székre lépven, mindjárt uralkodása első hónapjaiban elhatározá, hogy az összes keresztény hatalmasságokat Felső-Olaszország egyik városába hívja össze a törökök ellen indítandó egyetemes hadjárat előkészítése végett. Október 12-ikén megbízta magyarországi legatusát, birja rá Mátyást, hogy a congressuson személyesen jelenjék meg, vagy maga helyett «a kormányzót». Szilágyi Mihályt küldje oda.*

A mikor az a levél iratott, Szilágyi már fogoly volt. Kilencz hónapig tartott fogsága. Az 1459-ik

* A kiadatlan irat a vatikáni levéltárban. Pii II. Brevia. I. kötet, 3. l.

év június végén sokak kéréseinek, kiváltképen Carvajal rábeszéléseinek engedve, a király megnyitotta előtte a börtön kapuit.*

Szilágyi azonban a helyett, hogy a királynak meghódolt volna, boszúért sóvárogva, a lázadás zászlaját tűzte ki. Mátyás ellenségeit csatlakozásra bírta és több várat elfoglalt.

A király, tekintettel arra, hogy ekkortájt ipja, a cseh király is ellene fordult és a császárral szövetségbe lépett, azon volt, hogy Szilágyit megbékítse. Július végén a kalocsai érseket és az országbirót küldötte hozzá néhány más főúrral. Mivel pedig ezek sikertelenül fáradoztak, két bibornok, a pápai legátus és a primás járult eléje és felkérték őt, hogy tárgyalások végett velök Budára menjen.**

Szilágyi ekkor a királytól biztosító oklevelet követelt olyan szöveggel, a mint azt ő megfogalmazta. Mátyás kiállította, lealázó formulázása ellenére, az okiratot, a melyben nagybátyját felhatalmazza, hogy 200—800 lovas kíséretében a királyi udvarba jöhessen és a tárgyalások befejezése után, akár vezetnek sikerre, akár nem, tetszés szerint bárhová mehessen;

* A velencei követ és a pápai nuntius fentebb idézett jelentéseiből tudjuk ezt. Bonfin előadását, melyet alább ismertetek, mesének kell tartanunk.

** A kassai bíró 1459 augusztus 8-iki levele. Iványi. Bártfa levéltára. 177.

ha pedig ezen ígérteét megszegné, feljogosítja az ország rendeit, sőt még a saját udvari hadait is, hogy Szilágyit az általa meghatározandó helyre elkísérhessék; végül beleegyezését adja ahhoz, hogy a tárgyalások ideje alatt «a két fél alattvalói» között netán keletkező viszályokat békebírák intézzék el.*

Ezt az okiratot a két bibornok, kikhez Hunyadi Jánosné, a kalocsai érsek, az országbíró és több más világi úr csatlakoztak, bemutatta Szilágyinak, kit szeptember első napján mindannyian Budára kísértek.

Ily módon a szenvedett bántalmat a kintüntető figyelem feledtetni volt hivatva. De ennek ellenére Budán a tárgyalások nyolcz napig húzódtak el. A megállapodásokban Mátyás kötelezte magát, hogy visszaadja nagybátyjának a beszterczei grófságot s Lipppa kivételével a tőle elvett többi várakat; továbbá, hogy Szendrő várát, mely időközben a törökök kezeibe került, mihelyt visszaszerezni sikerül, neki engedi át és a szerb fejedelemséget ráruházza. Viszont Szilágyi ígérteet tett, hogy életét ezentúl a törökök elleni háborúnak szenteli. Úgy nyilatkokozott, hogy leghőbb vágya Szendrő-vár meg-

* Az okirat dátumnélküli másolata a Lobkovitz herczegek prágai könyvtárának XV. századbéli code-xében.

vívása. Ebben a szándékában megerősítette őt a pápai legátus, ki biztosította, hogy a szentszék egész hatalmával támogatni fogja vállalkozásában.

Szilágyi szeptember közepe táján Visegrádon telepedett meg, bevárando birtokai visszaadását.¹ Szilágyi ezidőtájt új szerzeményekkel is gyarapította birtokait. A szerb deszpót hűtlensége következtében visszakapta Becse és Somlyó várakat. A királytól adományul kieszközölte Radna várát Közép-Szolnok megyében. Korogi Gáspárral krassó- és szörénymegyei birtokokat cserélt. A Marótiak egyik zarándmegyei faluát elfoglalta és a jobbágyokat saját birtokaira telepítvén át, Kunágota falut alapította.²

X.

Az 1460-ik év elején Szilágyi hozzálátott hadak fogadásához.³ Azonban tavasz nyiltával újból, most már negyedszer, viszályba bonyolódott a királylal. Mátyás ez alkalommal is jelentékeny engedményekkel igyekezett őt meg-

¹ Mindezt az 1759 szeptember 13-iki idézett jelentésből tudjuk.

² *Diplomáciai Emlékek*, 79. *Zichy-oklevéltár*. X. 94. *Országos Levéltár* 36,392., 37,640. szám.

³ Pest város jegyzőjének 1460 február 11-iki levele. *Kaprinai*. II. 391.

engesztelni. Udvarából többeket, a kikben Szilágyi ellenségeit látta, elbocsátott.¹ Őt pedig erdélyi vajdának nevezte ki «Erdély kormányzója» hangzatosabb címmel,² mely az ország-kormányzói cím elvesztéseért volt őt kárpótlendő. Nőtestverének férje, Vingarti Geréb János, mint alkormányzó volt melléje rendelve.³

Szilágyi ápril közepén Erdélyben időzött, új hivatala teendőivel elfoglalva.⁴ Május közepén pedig a Tisza partján, Várkonynál találkozott Mátyás királylyal, kit Egerbe kísért és ott a felsőmagyarországi cseh rablófészek ügyében egybehívott gyűlésen részt vett.⁵ Innen május 25-ikén állandó jóakaróját, Carvajal bibornokot értesítvén, hogy a Szendrőt fenyegető török sereg feltartóztatására készül csapatait vezetni, Becsére hívta meg, hogy vele tanácskozzék.⁶

Azonban tervét megváltoztatta. Míg Erdődi Miklós hadnagy vezetése alatt előre küldött csapatai a déli határszéleken kalandozó törökök

¹ Ugyancsak ápril 14-iki levele, ugyanott 120.

² Használja ezt 1460 ápril 16, május 17. és június 12-én kelt alább idézendő okirataiban. Mátyás 1462 ápril 26-án erdélyi vajdának nevezi őt.

³ *Országos Levéltár.* 27,034, 28,523, 30,198. sz.

⁴ Ápril 16-án diódi várából írt levele ugyanott 29,390. sz.

⁵ Erről április 17-én Várkonyból Mátyás értesíti Bártfát. Kovachich: *Supplementum ad Vestigia Comitatum.* II. 152.

⁶ *Diptomácziai Emlékek.* I. 79,

ellen folytatott harcokban részt vettek,¹ ő Mátyás királyt a cseh rablók által megszállott várak megvívásában támogatta.² Augusztus 5-én Poroszlón időzése alatt sajátságos ügyet intézett el. Czobor Mihály a Szentgyörgyi grófok fogságába került és azon föltétel alatt, hogy a Szilágyi Mihály által megállapítandó váltságdíjat lefizeti, szabadon bocsáttatott. Szilágyi erre nézve úgy intézkedett, hogy Czobor egy esztendő alatt egyezer és száz arany forintot fizet le, ha pedig ezt elmulasztja, Szilágyi köteles őt akár élve, akár holtan a grófoknak kiszolgáltatni, vagy pedig a váltságdíjat helyette lefizetni.³

Szeptember hó folyamán az udvarhoz az a jelentés érkezett, hogy a törökök magyarországi területen pusztítanak és Szent-László-várát ostrom alá vették. A király ekkor Szilágyit «Magyarország alsó részeinek főkapitányává» nevezte ki és rábízta az ország védelmének intézését.⁴

Szilágyi vállalkozott a föladataira. Rövid idő

¹ A csanádi püspök tesz említést róluk június 1-én kelt levelében. *Diplomáciai Emlékek.* 77.

² Június 12-én Gyöngyös püspökiből Erdélybe küldött rendelete az Országos Levéltárban. 28,523. sz. Ugyanakkor Mátyás a nádorral Gyöngyös városban tartózkodott.

³ Országos Levéltár. 15,486.

⁴ Október 6-án kelt oklevelében e czímmel él. Teleki. X. 640. Kinevezetéséről említést tesz egy november 26-iki olasz jelentés (*Magyarország melléktartományainak okleveléltárra.* II. 248.) és Bonfin is.

alatt 8000 fegyverest gyűjtött össze. Carvajal bibornok, Vitéz János és Pécs ifjú püspöke, Csezmiczei János, a koszorus költő, több világi főúrral csatlakoztak hozzá. Útközben október 6-ikán Siklóson vendégül fogadta őket az egy év előtt elhunyt Garai László nádor özvegye, kit gyermekeivel együtt pártfogása alá fogadott. Az erről kiállított oklevélben arra a szoros szövetségre, a melyben az elhunyt nádorral állott, kegyeletesen emlékszik vissza. Nehogy pedig ezen lépése félreértésekre adjon okot, a váradi és pécsi püspökök pecséteiket szintén rátették az oklevélre.*

A magyar sereg közeledésének hírére a törökök fölhagytak Szent-László ostromával és a Duna túlsó partjára vonultak vissza. Szilágyi a vár őrségét megszorította és Keve várát megerősítette.

Nándorfehérvártt kínos meglepetés várakozott rá. A kapitány nem bocsátotta be; 12,000 forintot követelt az őrség hátralékos zsoldjára és királyi rendeletre hivatkozott, mely eltiltotta őt attól, hogy a várat bárki előtt megnyissa.

Szilágyi a megalázó fogadtatás következtében haragra lobbant, melyet a kísérő főpapok nem tudtak lecsillapítani. A tervezett hadjáratról lemondott, seregét feloszlatta; a bibornok és a kíséretében levő főrendek visszatértek Budára.

* Teleki X. 640,

Azonban csakhamar megbánta elhatározását. Arról értesülvén, hogy 8000 török újból átkelt a Dunán és az ország határszéli területeit pusztítva, rabolva járja be, nem tudott tétlenül maradni. A közel végvárok őrségeiből 3000 embert szedett össze és november 8-ikán a túlnyomó számú ellenséggel megütközött. A csata szerencsétlenül végződött.

Azok, a kik megmenekültek, azt jelentették Budára, hogy alig száz ember híján az egész sereg megsemmisült és hogy Szilágyi vagy elesett, vagy fogságba hurczoltatott.

Ez a hír lesújtó hatást gyakorolt. Senki sem gondolt a pártütőre, mindenki a hőst gyászolta. «Fájdalmas és keserves ez az eset, — írja egy olasz diplomata Budáról — nemcsak erre a szegény országra, hanem az egész katolikus egyházra. A sereg megsemmisülésénél nagyobb veszteségnek tekintik a gróf halálát.»*

Azon a napon, a mikor a gyászhir Budára érkezett, Kassán az ott időző király Podjebrad György követével megállapodásra jutott a Katalin hercegnővel Trencsénben megkötendő házasság tárgyában és egyebek között ígérte, hogy őt Szilágyi Mihály, «ha megjelenhet», kísérni fogja.**

* 1460 november 26-án, *Magyarország melléktartományainak oklevéltára*. II. 248.

** 1460 november 25-én *Fontes Diplomaticae*, XX. 235.

A következő év február 6-ikán Konstantinápolyból a velencei köztársaság követe ezt a jelentést küldötte Velenczébe: «A mit korábban megírtam, hogy a magyarok a törököktől vereséget szenvedtek, igaznak bizonyult. Huszonnyolcz fogoly ide hozatott és mind megöletett. Kapitányuk, Szilágyi Mihály, a király nagybátyja, három nappal később, mint fogolytársai, kegyetlenül kivégeztetett. A török király azért hagyta őt tovább életben, mert Nándorfehérvár megvívásának és Magyarország leigázásának módját akarta tőle megtudni.»*

Szilágyi kivégeztetésének ezen előzményét képtelen mesévé eltorzítva tartotta fön a magyarországi hagyomány. E szerint a szultán váltságdíjul Nándorfehérvár átadását követelte Szilágyitól, a ki az ajánlatot előbb visszautasította, később színleg elfogadta, de a nándorfehérvári kapitánynak levélben parancsot adott, hogy a török csapatot, mely nevében a vár átadását fogja követelni, koncoltassa föl, a mi megtörténvén, a szultán Szilágyit tíz részre daraboltatta föl.**

Valószínű, hogy Szilágyi kivégeztetésével a szultán a Nándorfehérvár falai alatt szenvedett kudarczért állott boszút.

Arról, vajon Mátyás tett-e lépéseket nagy-

* *Diplomáciai Emlékek*. I. 67.

** Szerémi 13,

bátyja kiszabadítása érdekében, nincs tudomásunk.

Szilágyi kivégeztetése felől 1461 márczius havában jött meg a biztos hír. Kegyeletlenséget láthatunk a király azon tényében, hogy már néhány nap mulva megkezdte nagybátyja magtalan halála következtében a koronára szállott birtokok adományozását,¹ azt sem várva be, hogy a hagyaték iránt az özvegygyel előbb megállapodásra jusson.

A Szilágyi Mihálynéval kötött egyezségben nem mutatkozott bőkezűnek. Tulajdonául csak Diód várát hagyta meg Erdélyben, míg Világosvárt, Túr és Varsány mezővárosokat ideiglenesen zálog jogczimen engedte át neki.² Báthori Margit igénytelen asszony volt; férje életében szerényen visszavonult; a történeti emlékekben egyszer sem találkozunk vele. Gyermekai nem voltak. Szilágyi Mihálylyal, mivel testvérei és nagybátyjai sem hagytak hátra fiúgyermeket, a Horogszegi Szilágyi-család kihalt.

Feltűnő, hogy Mátyás anyja nem részesült testvére hagyatékában. Még Horogszeg is, melynek nevét viselte, idegeneknek, a Rozgonyiaknak jutott.³

¹ Az 1461 márczius 24-én kelt királyi adománylevél az Országos Levéltárban.

² 1461 ápril 24-ikén kelt oklevél ugyanott.

³ Az 1466 ápril 24-én kelt oklevél ugyanott.

Szilágyi emlékének Mátyás csak egyetlen szóval hódol az oklevélben, a mely «a nagy férfiútól megfosztott» özvegyről (tanto viro orbata) szól.* Egy évvel utóbb a milánói fejedelemhez intézett levelében Szilágyi lefejeztetéséről írván, semmivel sem jelzi, hogy fájdalmas emlékek újulnak föl lelkében.**

Valószínű, hogy Szilágyi halála inkább megnyugtatón, mint kínosan hatott rá, mert súlyos bonyodalmak veszélyét háritotta el, mely a kiszámíthatatlan férfiú részéről folytonosan fenyegette.”

Szilágyinak az volt a szerencsétlensége, hogy a szerencse kedvezése olyan magas állásra emelte, a melyen a kötelességek teljesítése nagyobb tehetséget, a kísértések leküzdése erősebb jellemet követelt, mint az övé volt.

Mindamellettt porai, melyek jeltelenül pihennek Stambul ismeretlen helyén, jogosan kísérelhetők volna Tököly és Rákóczi tetemeit diadalútjukban a hazai földbe; mert a miért ezek sikertelenül harczoltak, a nemzeti királyság helyreállítását a nemzet ereje, az ő vezérlete alatt, megvalósította.

* Az imént idézett oklevélben.

** Mátyás király külügyi levelei. I. 18.

FÜGGELEK.

I. Czilli Ulrik gróf megöletése.

Egy angol kritikus figyelmezteti a történetírókat, hogy a házigazda példáját kövessék, a ki vendégeinek terített asztalnál az ételeket szolgáltatja föl, a nélkül, hogy őket előbb a konyhába vezetné és a főzés titkaiba beavatná.

Ezt a jó tanácsot meg szoktam szívlelni; jelen dolgozatomban is elbeszélésemet forrás-kritikai kitérésekkel megszakítani tartózkodom. Mindazáltal hiszem, hogy az olvasó érdeklődésére számíthatok, ha egy esetben föltüntetem a történetíró helyzetének nehézségeit, a mikor a források eltérő vagy éppenséggel ellenmondó előadásával áll szemközt. Ilyen jellemző esetnek kínálkozik Czilli gróf megöletése. Az abban résztvevő és közéről érdeklett személyek nagy számánál és jelentőségénél fogva, föl kellene tennünk, hogy az esemény előzményeit és lefolyását teljesen hitelt érdemlő informatiók alapján biztosan megállapíthatjuk. Pedig nem így van.

A főtényezők: Hunyadi László, Szilágyi Mihály és társai, nem hagytak ránk följegyzéseket, a melyekben a történeteket elmondják; de ha ilyeneket hagytak volna is, kétség merülne föl az iránt, vajon nem forogtak-e fönnek okok és érdekek, melyek

őket az igazság leplezetlen föltárásától visszatar-
tották.

A katastropha idején Nándorfehérvártt tartózkodó személyek közül leginkább a király volt abban a helyzetben és utalva is volt arra, hogy nagybátyjának halála felől alapos tájékozást szerezzen. Négy nyilatkozata áll rendelkezésünkre.

Czilli gróf megöletése után mindjárt másnap levelet írt, a melyben Boroszló városának értésül adja, hogy Czilli Ulrik és Hunyadi László között «veszekedés» (rixa) támadván, amaz életét vesztette (vita functus est). Ezt — úgymond — azért írja meg, hogy a város polgárai, ha rosszakaratú vagy könnyelmű emberek által terjesztett alaptalan hírek jutnának el hozzájuk, meg legyenek nyugtatva az iránt, hogy «méltóságát és hatalmát] csorbíthatlanul megtartotta.»*

Néhány nappal utóbb, Temesvár felé utaztában, Keve várában megpihenvén, a raguzai köztársaságot nyugtatja meg arra nézve, hogy személye teljes biztonságban van és közli, hogy Nándorfehérvárt Czilli Ulrik és Hunyadi László között «vitakozás (contentiones verborum) támadott, a melynek folyamán az egyik megsebesült, a másik pedig megöletett, a mi az indulat hirtelen kitöréséből, nem szándékosan előkészítve következett be.»**

Ezt a két levelet a Hunyadi-párt befolyása alatt

* 1456 november 10-ikén. *Fontes rerum Austriacarum.* XX. 164.

** Magyarország melléktartományainak oklevéltára. II. 473. (Tévesen 1457 január 6-ikára téve. A király november 21-ikén időzött Keve várában.)

és előadása alapján írta. Mikor később környezetében az ellentétes irány emelkedett uralomra és Hunyadi László elfogatott, a király Czilli gróf megöletését bűnös merénylet gyanánt tüntette föl. 1457 márczius 15-ikén a Rozenberg testvéreknek Csehországba a következőképen ír: «Ismeretes előttetek, hogy milyen szégyent és veszteséget okozott nekünk Nándorfehérvártt László, a kormányzó fia, ki fájdalomkra és kárunkra a boldog emlékü Czilli herceget, szeretett bátyánkat, a mi jelenlétünkben megölte, a mi fölött mindeddig nagy fájdalmat éreztünk.» Hunyadi Lászlónak és társainak elfogatását azzal indokolja, hogy azok Czilli gróf megöletésének okozói és részesei voltak.*

Öt nappal Hunyadi László kivégeztetése után, V. László okiratot állított ki, a melyben eljárását tüzetesen igazolni igyekezik. A Hunyadi János és fiai ellen emelt súlyos vádak között Czilli gróf megöletéséről így nyilatkozik:

«A török háború ügyében Futak városába gyűlést hirdettünk, melyre mások között meghívtuk (Hunyadi) Lászlót; . . . de ő . . . eljövételét megtagadta, míg mi őt és testvérét, Mátyást . . . az atyjuk által kezelt országos jövedelmek tárgyában az elszámolás kötelezettségétől föl nem mentjük. Noha kivánságának eleget tenni nehezünkre esett, mégis mikor azután . . . hozzánk jött, mi őt tiszteletteljes szeretettel fogadtuk; hogy őt az istentelenség útjáról letéríthessük, szóval és tettel kedvében járni igyekeztünk. Ez a László felségünknek esküvel igérte,

* A cseh nyelven írt levél német fordítása Birk kéziratgyűjteményében a Nemzeti Múzeum könyvtárában.

hogy Nándorfehérvárt, némely más várral együtt, kitűzött határidőre kezeinkhez szolgáltatja . . . Ugyanó Czilli Ulrik grófot . . . atyjává fogadta, magát néki tisztelő fiául ajánlotta és megesküdt, hogy a vele kötött frigyét soha meg nem szegi. Ezeket elvégezvén, Nándorfehérvárra visszatért, azt színelve, hogy tisztességes fogadásunkra a szükséges intézkedéseket akarja megtenni. Valósággal, a mikor mi őt követvén, a keresztesekkel és seregünkkel nándorfehérvári várunkhoz közeledtünk. jóllehet bizalmat színelve, előnkbe jött, mégis mikor együtt lassú menetben a várhoz eljutottunk, alighogy nagybátyánkkal, Magyar- és Csehország némely főuraival és a közvetlenül hozzánk tartozó csekélyszámú cselédséggel a várba beléptünk, parancsára a vár kapui erőszakosan becsukattak és rajtunk . . . az idegenek szemeláttára . . . az a nagy gyalázat esett, hogy kamarásaink és személyes szolgálaink . . . kik bebocsáttatásukat kérték, fegyvereiktől, melyeket mindig viselni szoktak, . . . megfosztattak. Ó milyen vendéglátás volt ez! Észrevettük a vár tornyaiban és rejtekhelyein a zsoldosok leselkedéseit, tapasztaltuk, hogy mint ellenséget, nem mint királyt és uralkodót fogadtak minket. Az éjszakát félelemtől eltelve töltöttük. Végre a bekövetkező reggel megmutatta a dolgok végét és a nem régen fiuvá fogadottnak atyja ellen istentelenül fogamzott kegyetlenségét . . . Félretevén az Istentől és a világtól való félelmet, jelenlétünkben néhány czinkostársával karddal megölte, a megöltet lefejezte, tetemét, mint állati hullát, őt napig vérében hagyta feküdni, s azután kozzátartozóinak és a mieink közül is néhánynak vagyonában és javaiban rabol-

tatott... Minket pedig öt napig fogoly gyanánt tartott és nem engedett a várból távozni;... azután Temesvárra vezetvén minket, akaratumk ellenére ő és testvére Mátyás eskü-igéretet és kötelező okiratot erőszakoltak ki tőlünk arról, hogy neki és testvérének gonoszságait nem számítjuk be.»*

Ezen okirat szembetünően irányzatos mű. Szövegébe a király ifjúságával visszaélő urak Hunyadi János ellen képtelen hazugságokból hosszú bűnlajstromot iktattak; a valószínűség látszatát is nélkülöző, a köztudomású tényekkel ellenkező azon rágalomtól sem riadtak vissza, hogy ő a törököket Szerbországba ismételten maga hívta be. Így tehát az okirat azon része, mely Hunyadi Lászlót vádolja, a jóhiszeműség kellékeit nélkülözi, hitelre nem tarthat igényt.

* * *

A király nándorfehérvári környezetéből két előkelő férfúnak fönmaradt levelei a történeti források sorában kiváló helyet foglalnak el.

Az egyiknek írója Hölczler Konrád, az osztrák főhercegség főtisztviselője, ki november 13-ikán küldi tudósítását Stahremberg Rüdigernek:

«Értesítlek, hogy kegyelmes urunk, a király, néhai Czilli gróffal, kinek Isten legyen kegyelmes, múlt hétfőn (november 8.) ide érkeztek. Az ifjú kormányzó (Hunyadi László), a váradi püspök, a nádor és sok más magyar úr, a Száván elébe mentek és őt szépen fogadták. Másnap reggel 7 és 8 óra között, a mikor kegyelmes királyunk és a nevezett

* Teleki. X. 546.

Czilli a miséről távoztak, az ifjú kormányzó, Szilágyi Mihály, Kanizsai László és némely más urak, magukhoz hívták Czillit, a kit megjelenésekor a fiatal kormányzó megszólított, mondván, hogy mindenkor atyjának és neki ellensége volt, legkegyelmesebb királyunknál ügyeikben ármánykodott, őket becsületüktől, életüktől, javaiktól megfosztani igyekezett. Azután rögtön kardot rántott, társait is föl szólította, hogy kardot rántsanak, őt megtámadták, megölték és levágták a fejét, melyet a deszpótnak akarták küldeni, de ezt a többi magyar úr, a ki jelen volt, nem engedte meg. Senki mást nem bántottak. Czilli a fiatal kormányzó fejét és négy újját, Szilágyi Mihálynak pedig karját megsebesítette. Más nem sebesült meg. A tanácsosok, én és kegyelmes királyunk egyéb udvari emberei nagy szomorúságban és aggodalomban voltunk; azt véltük, hogy kegyelmes királyunkra és mindnyájunkra ránk fognak támadni.» *

Ezen feltűnően rövid, száraz és hézagos elbeszélésnek az a lényege, hogy a magyar urak Czillit azzal a szándékkal hívták meg, hogy őt megöljék és ezen szándékukat a nélkül hajtották végre, hogy őt szóhoz engedték volna jutni.

Mivel az ő előadása szerint Czilli gróf egyedül jelent meg a magyar urak körében, csak ezek adhattak hiteles felvilágosítást a történelekről. Róluk pedig fel nem tehetjük, hogy önmagukat gyilkosoknak bélyegezték volna; sőt a királyi iratokból tud-

* A levél Futakról van keltezve; valószínűleg azért, mert onnan expediatott. *Fontes rerum Austriacarum. Diplomataria. XX. 104.*

juk, hogy a tervszerűségét tagadták. E szerint Hölczler elbeszélése önkényes föltevéseken alapszik.

Kimerítőbb és nagyobb jelentőségű az olasz Lisci Miklós királyi titkárnak eddig kiadatlan levele, melyet november 21-ikén írt barátjának, a Rómában tartózkodó Piccolomini Aeneas Sylvius bibornoknak, ki két évvel utóbb II. Pius névvel a pápai trónt foglalta el.

Bevezető soraiban Czilli grófnak az udvarnál való állását jellemezi. A király — úgymond — hozzászokott mindenben nagybátyja tanácsa szerint járni el és meghajolt tekintélye előtt. Az ő rendelkezésére, a magyar urak hozzájárulása nélkül, hívta össze Putakra az országgyűlést, mely egy hónapig tartott, de sok tanácskozás után keveset végezett. Szintén Ulrik gróf tanácsára ment a király november 8-ikán, 4000 kereszttestől kísérvé, Nándorfehérvárra. Hunyadi László és Szilágyi Mihály tiszteletteljesen és örvendezve fogadták őt, udvari kíséretével a várba vezették, de azután a kaput elzárták. A délutáni órákat a török ágyúk, hajóhorgonyok és a várfalak megsemmisítésében töltötték el. Másnap reggel a vár kápolnájába a király és Czilli gróf misét hallgattak.

Hunyadi László és Szilágyi Mihály el voltak tökéelve, hogy a gróft az ország ügyeinek intézésétől, a mint Eyzinger Ausztriában tette, eltávolítják, «vagy mint némelyek beszélik, arra, hogy őt kivégezik.» A gróf szobájába mentek és tanácsosa, Tutz Benedek által fölhívták, jöjjön hozzájuk, mert fontos ügyeket kell vele tárgyalniok. A gróf nem tudván hogy mit akarnak vele tárgyalni, azt izente, hogy nem jön. Azután Lamberger Frigyes által másodízben hivatták. A mise végén, a mikor a pap áldást

adott a jelenlevőkre, a gróf a király előtt hagyta el a kápolnát és elment szobájába, a mely fekvésénél fogva és a falak vastagsága miatt sötét volt. A mikor belépett, Hunyadi László így szólott hozzá: «Te mindig atyám ellensége voltál, rossz-akarattal és ármányaiddal ártalmára lenni, állását megingatni igyekeztél, engem az öröklött javaktól és méltóságaimtól megfosztani törekszel, az országban áruló módon minden időben zavarokat támasztottál és támasztasz most is. Ezt most be tudom bizonyítani és gondoskodni fogok, hogy jövőben többé ne folytathassad». Miután ezeket elmondotta, a grófot megakadályozandó abban, hogy kardját hüvelyéből kivonhassa, kezét, vagy mint mások beszélik, kardját ragadta meg.

«Sokan» azt beszélik, hogy Czilli gróf hivatta Hunyadi Lászlót, kit kemény és sértő kifejezésekkel fölhivott, hogy Nándorfehérvárt és a többi királyi várakat szolgálta ki; Hunyadi válaszolt; ekkor Czilli gróf a szóváltásból verekedésbe ment át (*verbis verbera cepisse adjungere*).

Nem tudja eldönteni, mi a valóság; de azt hiszi, hogy Hunyadi az erőszakos támadást erőszakkal hárította el, (*Ladislauum vim vi repulisse*) de nem ő volt a támadó.

A vitatkozás közben Czilli gróf kihúzta hüvelyéből kardját, melylyel László homlokán és balkezén súlyos sebeket ejtett. De ekkor hirtelen előlről és hátulról számos kard sujtván le rá, elesett és segítségért kiáltott. Emberei közül csak ketten jelentek meg: Gergely gróf, hatalmas termetű úr, és Kapeller János ifjú kamarás. Amaz mindjárt lefegyvereztetett, ez kivont törével a gróf fejére célzó kardvágást fölfogta és a támadók egyikét,

miután fejét nem érhetette el, karján sebesítette meg, de ő maga is jobb kezén megsebesülvén, törét el ejtette és elillant. Czilli gróf a padlón elterülve feködött, fején több sebből vérezett. Beszélük, hogy Hunyadi László ekkor így szólott volna: «Míg nyakán látom fejét. nem hiszem hogy meghalt; hanem azt gondolom, hogy szokása szerint színleli a halált.» Ekkor levágták fejét.

A király, a zaj hallatára és a történetekről értesülvén, szobájába zárkózott. Csakhamar megjelent előtte Hunyadi László és előadta, hogy megölte Czilli grófot, ki őt megsebesítette, de igéri, hogy a királynak hű szolgálja marad.

A levélíró ezután elbeszéli, hogy míg ezek történetek, ő a váron kívül volt, mert a török tábor színhelyét látogatta meg. Innen visszaérkezvén, a vár kapuját zárva találta. A felvonó hidat védelmező torony őreihez kérdést intézvén, hogy miért nem nyitják meg a kaput, egyik azt válaszolta, hogy okát nem tudja, a másik pedig azt, hogy a kaput nemsokára megnyitják. Azután a Duna partjára ment a hajókhöz, hol a keresztések tanácskoztak. Ezek soraiból némelyek azt javasolták, hogy a várat ostrom alá vegyék és a még helyre nem állított falak résein nyomuljanak be. Mások azt ajánlották, hogy be kell várni, míg a történetekről hiteles értesítést kapnak. A kancellár és a csehországi főpinczemeszter a várba mentek és onnan hírt hoztak a történetekről, azzal a biztosítással, hogy senkit sem fenyeget veszély.»*

* A Kevén kelt levél Piccolomini bibornok levelei zését tartalmazó XV. századbeli kéziratban, a bolognaegyetemi könyvtárban.

Ez a levél a megbízhatóság kellékeivel kiváló mértékben dicsekszik. Előadása tárgyilagos és elfogulatlan. A levélíró mint királyi titkár képes volt a legilletékesebb helyeken beszerezni információit, s ezeket több oldalról szerezte be. Lelkiismeretesen jelzi eltéréseiket és a kétségeket, melyeket benne támasztanak. Saját véleményét sem hallgatja el; de egyúttal bevallja, hogy a legfontosabb kérdésekre, vajjon Czilli gróf megöletése előre el volt-e határozó és vajjon Hunyadi vagy Czilli gróf volt-e a támadó, biztos választ nem adhat.

★ ★ ★

Az újabb kor történetének köztudomás szerint legjelentékenyebb forrásai a diplomáciai jelentések, melyek a XV. század elejétől kezdve rendszeres időközökben, gazdag tartalommal mentek szét az udvarok székhelyeiről.

1456-ban a magyar királyi udvarnál csak egy külföldi követ tartózkodott, Carvajal bibornok, pápai legatus, ki néhány nappal Czilli gróf megöletése után érkezett Budáról Nándorfehérvárra.* Sajnos, jelentéseiből egy sem maradt fenn. Mindazáltal tudjuk, hogy azok alapján III. Calixtus pápa Hunyadi Lászlót «ártatlannak» tartotta; ** vagyis úgy tudta, hogy Hunyadi az önvédelem jogával élt Czilli gróf megöletésében.

A pápai udvar ezen fölfogását világosan hirdeti Piccolomini bibornok is, Rómából 1457 márczius

* Ezt Lisci Miklós idézett leveléből tudjuk.

** Ez kitünik 1458 elején Magyarországra írt leveleiből. Theiner. II. 309 - 17.

27-én a nápolyi királyhoz írt levelében. «Kétségtelen, — úgymond — hogy Czilli grófot László ölte meg, kinek atyja a gögös Mohamedet Nándorfehérvárnál megalázta. Azt hiszik, hogy Czilli gróf megölésével a fiú nem csekélyebb szolgálatot tett a keresztyénségnek, mint az atya Mohamed leverésével. A keresztyén hit ellensége volt mind a kettő.»*

A császári udvarnál más szempontból szintén örömmel üdvözölték Czilli halálának hírért, a mint ezt a milanói követnek 1456 december 1-én kelt jelentéséből tudjuk, a melyben azt is olvassuk, hogy Hunyadi László «azon ürügy alatt (sotto protesto) ölte meg Czilli grófot, hogy ez őt akarta megölni».** Ezen megjegyzés nem egészen világos; kétféleképen értelmezhető; úgy, hogy a találkozás alkalmával Czilli gróf támadásával szemközt élt Hunyadi az önvédelem jogával; de úgy is, hogy Hunyadi az életét fenyegető veszélyt megelőzendő, ölte meg ellenségét.

* * *

Egykorú és közel egykorú krónikák s történeti munkák kivételesen nagy számban és kimerítően foglalkoznak Czilli gróf megölésével. Csak a legfontosabbakat ismertethetem.

Időrendben legelső helyen áll az imént megnevezett Piccolomini bibornok, ki 1458-ban Csehország történetét ismertető munkáját megírván, a

* Kaprinai: *Hungaria Diplomatica*. I. 107.

** A jelentés a párisi Nemzeti Könyvtárban.

nándorfehérvári véres esemény elbeszélésének külön fejezetet szentelt.

Szerinte míg a király Czilli gróffal misén volt, a magyar urak a gróf «megöléséről» tanácskoztak. A találkozáskor Hunyadi a grófort árulónak nevezte, mivel atyja életére tört, most pedig őt királya előtt gyűlöletessé teszi; kijelenté, hogy «elérkezett a bűnhődés napja».

Mindazáltal nem bizonyos benne, vajon ez az előadás megfelel e a valóságnak. Főlemlít egy más tudósítást, a mely szerint előbb Czilli gróf nevezte volna lázadónak Hunyadi, mert a királyi hadakat a várból kizárta.

Ellenben mint bizonyosat említi azt, hogy Czilli gróf volt a támadó; a kísérijének kezeiből kiragadott karddal Hunyadi fejére csapást mért, melylyel a védelemre emelt kéznek több ujját vágta le, mire a benyomuló magyar urak a grófort, ki vitézül ellenállott, leterítették és megölték.*

E szerint nem egyedül Lisci Miklós fentebb ismertetett leveléből merített. Valószínűleg a magyarországi legatus jelentését is fölhasználta. Az a nyilatkozat, melyet Hunyadi ajkaira ad, hogy «elérkezett a bűnhődés napja», arra utal, hogy tudomása szerint Hunyadinak támadó szándéka volt. Ellenben azzal az állításával, hogy Czilli Ulrik gróf volt a támadó és hogy Hunyadi László egyedül állott szemben a fegyveres szolgától kísért Ulrik gróffal, kizárja

* *Historia Bohemica*. Caput. 66. Ezen elbeszéléssel lényegében megegyezik Piccolomini bibornoknak egy másik munkája: *Historia Friderici III*. Kiadta Kollár. *Analecta Vindobonensia*. II. 463.

azt a föltevést, hogy Hunyadi László ezen találkozása alkalmával Czilli grófot meg akarta ölni.

Néhány évvel a katastropha után írta meg verses krónikáját Behaim Mihály, Czilli Ulrik udvari embere, ki urát Nándorfehérvárra kísérte és vele a várban tartózkodott. Ő úgy tudta, hogy Futakon Hunyadi László hívta meg Nándorfehérvárra Czilli grófot, kit a kalocsai érsek és több magyar úr figyelmeztetett, hogy ne menjen oda. «A becsületes magyarok» a királynak is mondták, hogy megbánja, ha Nándorfehérvárra megy. Mikor oda érkeztek, a kapunál az udvari emberektől is elszedték a fegyvereket. Így bántak vele (Behaimmal) is. Már az éjszaka folyamán végre akarták hajtani Hunyadi László és barátai a merényletet; de ez nem sikerült, Reggel a mise alatt Czilli grófot kihívták. Ez csak a mise után hagyta el a kápolnát. Alig lépett szobájába, «a gyilkos, fegyveres szolgálótól kísérve, benyomult.» A gróf látván, hogy életére törnek, kardot rántott, «a gyilkost» és két kísérőjét megsebesítette, de csakhamar halálos sebet kapott. Említést tesz Czilli gróf két udvari emberéről, kik uruk segítségére megjelentek. Elmondja, hogy a magyar urak a megöltnek fejét levágták és Törökországba küldötték: de mivel ez ellen sokan kifogást emeltek, visszahozatták és a holttest mellé helyezték. Panaszolja, hogy a magyarok a várban és a városban sok külföldit kiraboltak és tőle is mindent elszedtek.*

* Kiadta Karajan: *Quellen und Forschungen*. Wien, 1849. 57—61. V. ö. Rleyer Jakab értekezését: *Behaim Mihály élete cs művei*. A *Századok* 1902-ik évfolyamában.

A magyarok elleni gyűlölet vezeti tollát; az, hogy a király Hunyadi László meghívására ment Nándorfehérvárra, nem felel meg a valóságnak. Az, hogy Hunyadi László Czilli Ulrik megölésének szándékával nyomult fegyvereseiktől kísérve a gróf szobájába, a többi források előadásával ellenkezik; az a föltevés, hogy ilyen szándék mellett bevárta volna azt, hogy Czilli gróf, csapásra emelve kardját, megelőzze őt, teljesen elfogadhatatlan.

Természetszerűen hasonló ellenséges érzület vezette annak az írónak a tollát, ki a Czilli grófok családí krónikájába Ulrik gróf kimúltának részletes elbeszélését beiktatta. Ő úgy tudta, hogy Hunyadi László, már a mikor Futakra jött, el volt tőkélve ellenfelének megölésére és «a gonosz szándék leplezése» végett kötött vele frigyet. Az ő értesülése szerint Ulrik gróf, figyelmeztetve lévén arra, hogy Hunyadi László és Szilágyi Mihály nagy sereget gyűjtöttek össze Nándorfehérvárt, egyik meghitt emberét küldötte oda, ez azonban megnyugtatta tért vissza, mert előtte a magyar csapatokat elrejtették. Nándorfehérvártt a gróffal egyik magyar barátja tudatta, hogy élete veszélyben forog és ajánlkozott, hogy őt a várból észrevétlenül kivezeti; mire Ulrik gróf kijelenté: «Ha Isten úgy akarja, kész vagyok itt meghalni, de királyomat el nem hagyom». A végzetes találkozást a krónika a következőképen adja elő. Hunyadi László fölhívta Ulrik grófot, hogy nagy uradalmak birtokosa lévén, Magyarországon javakat és méltóságokat ne keressen. A gróf azt válaszolá, hogy nincs szüksége magyarországi javakra, ő a királynak és a keresztyénségnek kíván szolgálni. Ekkor Hunyadi László kardot rántván, fölkiáltott: «Üssétek agyon».

A gróf vitézül védelmezte magát, csapást mért Hunyadi László fejére, de a szomszéd szobában elrejtőzött magyar urak benyomultak, leterítették őt és levágták a fejét, melyet a magyar urak elvittek, de ötödnapra visszahoztak.*

A nándorfehérvári őrség elrejtéséről szóló részlet, a párbeszéd és a katasztropha leírása a hagyománynak a belső valószínűség követeléseit ignoráló, meszeszerű alakulását jelezi.

A hagyomány, mely Ulrik grófot az ő özvegyének környezetében mint gyilkosok hőselekkü áldozatát tüntette föl, ellenkezőleg a magyar királyi udvarnál őt gyűlöletre méltó zsarnok gyanánt mutatta be, kit halálában a méltó bűnhődés ért utol.

Ezt a fölfogást tükrözi vissza Túróczi krónikája, mely Mátyás király uralkodása alatt iratott és látott sajtó útján napvilágot (1486), minélfogva föl kell tennünk, hogy elbeszélése a magyarországi közfelfogással összhangzásban állott.

Abból indul ki, hogy Czilli gróf a gyűlöletet, melyet Hunyadi János iránt táplált, ennek halála után fiaira szállította át; határtalan nagyravágyástól és emberfölötti gögtől eltelve, «mint mondják, úgy nyilatkozott, hogy azt a kutyaajt gyökereitől kiirtja». Tanácsára a király elhatározta, hogy Hunyadi Lászlót és a többi magyar urakat megfosztja méltóságaiktól és ezeket németekkel tölti be; azért indult Nándorfehérvárra német fegyveresek kíséretében, hogy segítségükkel ott terve végrehaj-

* A krónika több kiadást ért; a legújabb, kritikai kiadása Kronese: *Die Freien von Sonck und ihre Chronik.* (Graz, 1883.)

tását megkezdje. Ezen szándékairól Hunyadi László értesülvén, kikérte bizalmas emberei tanácsát, mely úgy hangzott, hogy Ulrik grófot «alkalmas helyen és időben meg kell ölni».

A királynak Nándorfehérvárra érkezése után Hunyadi László fölkereste a grófot lakásán és ekkor «a sok ideig elrejtett kölcsönös gyűlölet, melynél fogva egyik a másiknak halálát kívánta, kitörésre jutott; . . . haragra lobbanva, előbb fenyegető szavakat ejtettek el, azután karddal támadtak egymásra», «a mikor azután Hunyadi János barátai a szobába nyomulván, halálos sebeket ejtettek a grófon».

Föltűnő, hogy ezen elbeszélés írója nagyobb súlyt fektet Czilli gróf megöletésének előzményeire és indoklására, mint részleteire; a tények pontos megállapítását óvatosan kerüli. Ebből azt kell következtetni, hogy az ő körében több pontra nézve határozott vélemény nem alakult ki.

Kevésbé volt tartózkodó Mátyás és II. Ulászló udvari történetírója, Bonfin.

Elbeszéli, hogy V. László királynak, Nándorfehérvárra érkezése után, Hunyadi László a vár kulcsait átnyújtotta, s ez alkalommal előadta, hogy tudomása szerint Ulrik gróf őt és testvérét méltóságaiktól, sőt életüktől is meg akarja fosztani; minél fogva kéri a királyt, ne hallgasson a gonosz sugalmazásokra; ő kész a királynak mindenben engedelmeskedni, de atyja ellensége előtt soha sem fog meghajolni. A király a kulcsokat visszaadta és Hunyadi megnyugtatta.

Ennek ellenére Hunyadi László atyja barátai előtt fölvetette a kérdést: nem volna-e tanácsos Czillit megölni. Vitéz püspök úgy nyilatkozott,

hogy Ulrik gróf megöletését javasolni a vallás parancsai tiltják, de ha végrehajtják, nem kárhozattja. A többi urak mind a mellett voltak, hogy Czillit életétől meg kell fosztani.

A terv végrehajtását siettette Czilli gróf újabb ármányának leleplezése. A gróf hosszabb idő előtt (dudum) a szerb fejedelemnek levelet írt, melyben közli, hogy Nándorfehérvárra érkezése után két labdát küld neki, a melyek kedves játékszerű fognak szolgálni. A labdák alatt Hunyadi János fiainak fejét értette. A levelet Hunyadi László apródjai elfogták és uruknak adták át. Hunyadi László ingerültségében fölkereste Ulrik grófot, a levél előmutatása mellett árulónak bélyegezte és szemére vetette, hogy előbb atyjának, most az ő és testvére életére tör, a királyt pedig elidegenítette tőlük. «De — úgymond — elérkezett a bűnhődés napja.»

Itt azután Bonfin megszakítja előadását, melynek megbízhatóságát maga megingatja. Némelyek — úgymond — azt állítják, hogy Czilli gróf volt az, a ki Hunyadi Lászlót azért, mert a király német fegyvereseit a várból kizárta, gyalázó szavakkal illette.

Azután így folytatja: «Az bizonyos, hogy Ulrik gróf az őt kísérő szolga kezeiből kiragadott karddal csapást mért Hunyadi Lászlóra, ki fején és kezén megsebesült; mire a magyar urak benyomulván, halálra sebesítették Ulrik grófot.»*

* *Rerum Hungaricarum Decades quinque.* Decas III. Lib. VIII.

Bonfin ezen elbeszélés megírásánál fölhasználta Piccolomini bibornok és Túróczi munkáit. De oly részleteket is sző be, a melyeket azokban nem találunk. Vajjon ezeket frott forrásokból merítette, a szóbeli hagyományból kölcsönzötte, vagy pedig saját képzelőtehetségével termelte, biztosan nem állapíthatjuk meg. Az utóbbi föltevésre följogosít eljárása, a melyet munkájának sok más helyén követett, a történeti források által nyújtott részleteket mesékkel egészítvén ki.

Három lényeges részlet: Hunyadi Lászlónak a király előtt mondott beszéde, Vitéz püspök nyilatkozata és a Brankovicshoz írt levél, a korábbi források egyikében sem fordul elő. Mind a három nélkülözi a belső valószínűség kellékeit.

Valószínűtlen, hogy «régebben» (dudum) írt levél került Hunyadi László apródainak kezeibe; úgyszintén az is, hogy Czilli gróf, ha a Hunyadi életére tör, gonosz terveit írásban, izléstelen tréfába burkolva közli ipjával. Egyébiránt ilyen levél írására szükség sem volt, mert néhány nappal azelőtt, hogy Czilli gróf Nándorfehérvárra ment, Brankovicssal együtt volt Futakon. Végre lehetetlen, hogy Czilli gróf a két Hunyadi fejének megküldését kilátásba helyezte volna; mert jól tudta, hogy Hunyadi Mátyás nem tartózkodik Nándorfehérvárott.*

Egyébiránt arra, hogy a szóbeli hagyomány milyen messzire el tudott kalandozni a valótól, sőt

* Thallóczy közli Brankovicsnak 1450 ápril 11-én Kállaihoz írt levelét, a melyben fenyegetődzik, hogy minden csirkéért, a melyet birtokain leölnek, ő egy

még a valószínűség határaitól is, behatolva a mesék területére: arra Szerémi Györgynek, II. Lajos udvari káplánjának munkái bőséges bizonyítékokat tartalmaz. Ezek közé tartozik Czilli megöletésének elbeszélése. Szerinte Czilli gróf elhatározván, hogy Hunyadi Lászlót megöli, július havának egyik keddjén magához hívatta belgrádi palotájába, itt koczkajátékhoz fogtak, a melyben Hunyadinak kedvezett a szerenese; Ulrik gróf egyszerre kardot rántott és egy óráig kergette őt a teremben, míg végre betörték Hunyadi László emberei és levágták Ulrik gróf fejét. A király erről értesülvén, Budáról Belgrádba ment. Itt esküvel megnyugtatta Hunyadit. De Szilágyi Mihály nem bizott benne és ismételten azt tanácsolta Hunyadinak, hogy a királyt meg kell ölni, mert csak így kerülheti el maga is a halált. Hunyadi László kivégeztetését Szilágyi Mihály úgy bosszulta meg, hogy a királyt, mikor a törökök ellen sereget vezetvén, a Dunán átkelt, a hajón megtámadta és követ akasztván nyakára, a folyóba ölte!*

ember fejét vágatja le. Azt hiszi, hogy ez a levél adhattott alkalmat a Bonfinnál olvasható elnagyolt mondatra. (*Magyarország melléktartományainak oklevéltára*. II. Bevezetés. 38.)

* Emlékirat Magyarország romlásáról. (*Történelmi emlékek*. Irók. I.) 9. lap.

II. Szilágyi Mihály pártütése és halála.

Szintúgy, mint Czilli gróf megöletésének előzményei, Szilágyi Mihály négyyszeri pártütésének okai felől a történeti források megbízható tudósításokat nem tartalmaznak; minélfogva feltevésekre és combinatiókra vagyunk utalva.

A velencei köztársaság budai követének az a levele, a melyben az első összeütközésről a király és nagybátyja között jelentést tesz, nem maradt fenn. Második levelében (1458 augusztus 1-én) pedig csak ennyit mond: «A fennforgó nagy és súlyos ellentétekről, fontos okok miatt nem írok.»* Szándékos hallgatásából azt kell következtetnünk, hogy az, a mit mondhatott volna, a király személyére kedvezőtlen világosságot vetne, ezért nem akarta magát annak kitenni, hogy levelének tartalma a királynak tudomására jusson.

II. Pius pápa 1461 táján készült emlékirataiban röviden említi, hogy Szilágyi Mihály «hífi szerint azokkal tartott, kik Fridrik császárt a magyar trónra meghívták».** Ezt azonban nem kell akképen magyarázni, hogy Szilágyi Mihály a császár meghívásában részt vett; hanem úgy értelmezhető, hogy azok voltak 1458-ban szövetségesei, kik később 1450-ben a császárt meghívták.

A crétai érsek, ki mint pápai nuntius 1462-ben Magyarországon működött, végjelentésében említi,

* *Magyarország mellékartományainak oklevéltára.* II. 238.

** Pii II. Commentarii. L. XIII.

hogy Mátyás «féltekeny volt Szilágyi hatalmára, a mit ez észlelvén, bizalmatlanná lett unokaöcscse irányában s ennek ellenségeivel szövetekezett,* a minek értelme nem egészen világos.

II. Pius 1464-ik évi hadivállalatának történetírója, Cribelli, miután Mátyásról elbeszéli, hogy fiatal korában ledér életet viselt, így folytatja: «Mondják, hogy vagy e fölött felháborodásában, vagy valamely más ok æiatt, nagybátyja a királyt kelleténél álesebb szavakkal róttta meg, sőt az ország kormányzásában olyan hatalmat ragadott magához, hogy azt a király nem tûrhette; minélfogva őt a kormányzói tisztától elmozdította, fejére tüzesített érczedényt helyezvén, szeme világától megfosztotta és börtönbe vetette.»** Világos, hogy alaptalan kószsa hírek után indult.

Turóczi krónikájában óvatosan kerüli a Szilágyi pártütéseiről való megemlékezést. Csak annyit mond, hogy «a király uralkodásának kezdetét az ország repdei megzavarták».

Annál bővebben szól Mátyás és Szilágyi viszállyairól Bonfin. Elbeszélésének lényeges tartalma a következő: Cselszövők Szilágyi ellen annyira felingerelték Mátyást, hogy kivégeztetésére gondolt. Az ellenségeskedés okát senki sem tudja biztosan. Némelyek a derék és igénytelen Szilágyit hatalomvágygyal vádolták; pedig ha ez lelkében él, az országgyűlésen számos úr által neki felajánlott ko-

* Kiadta Engel: *Geschichte Slavoniens* című munkája bevezetésében.

** Leodrisii Cribelli: *De expeditione Pii II. in Turcas*, (Muratori: *Scriptores rerum Italicarum*. XXX. 64.)

ronát elfogadta volna. Mások szerint keményen bírálta a király eljárását és magaviseletét. Azok, akik a királyt, hogy kegyeit megnyerjék, érzéki élvezetekre csábították és a kormányzóra irigykedtek vagy tőle félték, azon voltak, hogy őt gyűlöletessé tegyék a király előtt, kinek büszkesége az agg kormányzó uralmát és intéseit nehezen tűrte. Mátyás többször mondotta kevéssel halála előtt, hogy az ország kormányzásában mások tanácsára soha sem hallgatott és uralkodása kezdetén alig egy esztendeig tudta a kormányzót megtűrni.

Rosszakaratú emberek rávették a királyt, hogy Szilágyit fogságba vesse, sőt remélték, hogy kivégeztetésére is rábirhatják. A király fontos ügyek tárgyalása végett meghívta őt magához a Tisza partjára, mikor pedig megjelent, elfogatta, majd bilincsekbe veretvén, Világos várában záratta el.

Később Szilágyi ellenségeinek rábeszélésére, a király meghagyta a világosvári várnagyoknak, hogy a foglyot kivégeztessék. Azonban — jegyzi meg Bonfin — sokan úgy tudják, hogy hamisított rendeletet küldöttek oda. A várnagyok sejtették ezt s egyikök a királyhoz utazott, hogy a dolgot tisztába hozza. Míg ez távol volt, Szilágyi szakácsa és három szolgálója lármát csaptak, jelentvén, hogy törökök közelednek a várhoz, mikor azután az őrség kivonult az ellenség elé: a kaput elzárták és a visszatérő őrséget nem bocsátották be. Szilágyi értesítvén szabadulásáról barátait, segítségökkel megerősítette a várat. A királynak is levelet írt, a melyben elmondja, hogy többet köszönhet szakácsának, mint unokaöccsének; ez méltatlanul börtönbe

vetette, amaz kiszabadította; ez hálátlanságának, amaz hűségének «örök emléket állított».

Válaszában Mátyás azzal mentegette magát, hogy tanácsosai félrevezették őt: de most már megtanulta, hogy a rosszakaratú sugalmazásokat nem szabad meghallgatni; örvend nagybátyja szabadulásának; maga is szándékozott őt szabadon bocsátani, sajnálja, hogy a szakács megelőzte; mindazáltal erélyes eljárásával tekintélyét megszilárdította, ellenségei előtt félelmissé vált; nagybátyja viseltessék irányában bizalommal; legközelebb vele tisztességes egyességre fog lépni * .

Bonfin ezen elbeszélésében egybeolvaszítja és összezavarja Szilágyi több pártütését. Tévesen helyezi elfogatását a Tisza partjára, mert az Belgrádban történt. A viszályok okaira vonatkozó részletekre nem fektethetünk súlyt. A szabadulás története még a valószínűséget is nélkülözi; naiv mese. A váltott levelek a humanista történetírók szokásos styl-gyakorlataihoz sorozandók.

* * *

Azon ütközetről, a melyben Szilágyi Mihály elfogatott, részletes jelentést tartalmaz egy levél, melyet Budán tartózkodó olasz 1460 november 26-ikán, tehát 18 nappal az ütközet után, küldött hazájába, azon értesítések alapján, a melyek a csatáterről érkeztek. Megbízhatóságát nincs okunk kétségbevonni. Előadását, a mely szerint az ütközet magyarországi területen folyt le, elfogadjuk. noha

* Decas III. Liber X.

Mátyás király másfél évvel utóbb egyik levelében azt írja, hogy Szilágyi Mihály, több főúr és előkelő nemes kíséretében török területre nyomult (certam Turcarum terram invaserunt) és ott szenvedett vereséget.*

Bonfin szerint Szilágyi Mihály kis sereg élén, a Száván átkelvén, Szendrő közeléig nyomult, a hol Alibég és Skanderbég túlnyomó számú haderővel állottak vele szemközt. Szilágyi támadott, visszaszorította az ellenséget, a mely azonban csakhamar megfordult és körülfogta a magyar csapatot. Szilágyi és Lábatlani Gergely a legsűrűbb sorokra vetették magukat és az öldökléssel csak akkor hagytak föl, a mikor kimerülve foglyokká lettek.**

* * *

A velencei köztársaság konstantinápolyi kövétének Szilágyi kivégeztetéséről szóló jelentésében azt olvassuk, hogy a magyar foglyok mind megelőzték őt a halálban.

Ezzel ellentétben áll Mátyás királynak imént idézett levele, a melyben azt írja, hogy Szilágyi Mihálylyal együtt Lévai Cseh László, az erdélyi vajda fia török fogságba került; az előbbit «mivel őt felismerték (statim quod noverunt) a török császár azonnal lefejeztette»; az utóbbi «mivel őt fel nem ismerték (non noverunt) elkerülte a halált: később pedig, mikor «magyar törökök» (Hungari

* 1462 április 28-ikán. *Mátyás király külügyi levelei.* I. 18.

** Decas IV. Liber I.

Turci) felismerték, 16,000 arany forint válságdíj fizetésének kötelezettsége mellett szabadonbocsátott.*

Bonfin a fentebb idézett elbeszélésében említi, hogy Lábatlani Gergelyt, Szilágyi fogolytársát, a szultán egyik basának engedte át, a végből, hogy magyar fogságban levő fiát kiválthassa vele.

Szilágyi egy harmadik bajtársának szabadulásáról érdekes részleteket tartott fenn a Capistranoi János atya közbenjárására történt csodákról fölvett jegyzőkönyv. Nemes Kónya Demeter 1461 márczius 20-ikán Geszti János szent Ferencz-rendi szerzetes előtt, az újlaki zárdában megjelenván, előadta, hogy «az 1460-ik évben, mikor Szilágyi Mihály a törökökkel megütközvén, vereséget szenvedett és egész serege elveszett, többekkel ő is fogságba került»; Szendrő várában egy raguzai kereskedő hat aranyért magához váltotta őt és 110 arany váltságdíjat követelt tőle, s mivel ezt megfizetni képtelen volt, bilincsekbe verve börtönben őriztette. Itt imádságai-
val Capistranoi Jánoshoz fordult és fogadást tett, hogy ha megszabadul, sirjához fog zarándokolni; mire egy magyar ember segítségével bilincseit megoldván, szerencsésen elmenekült.**

Az 1477-ik év végén egy Andrásfia István nevű pécsi clericus IV. Sixtus pápához benyújtott folyamodá-

* Cseh László ezen összeg erejéig jószágait zálogba vetette és Mátyás ajánló levelével ellátva, felkereste az olaszországi fejedelmi udvarokat, hogy pénzsegélyt eszközöljön ki.

** A jegyzőkönyv a római San Isodoro zárda könyvtárában.

sában elmondja, hogy «a magyar király nagybátyjával együtt» török fogságba került és fogadást tett, hogy megszabadulása esetén Rómába zarándokol és pappá szentelteti magát. Tekintettel a 17 évi hosszú időközre, a mely Szilágyi halála és ezen folyamodás benyújtása között lefolyt, kétség merül föl az irányt, vajon Szilágyiról szól-e a folyamodó.*

* A vatikáni levéltárban, Supplicationes. 737. kötet. 71. l.

TARTALOM.

Szilágyi Mihály élete	3
Czilli Ulrik gróf megöletése	42
Szilágyi Mihály pártütése és halála	128
